

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики
Кафедра української мови

І. А. Мельник

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ**

***ФОНЕТИКА І ЛЕКСИКОЛОГІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ***

для здобувачів спеціальності *014 Середня освіта
(Українська мова і література),
освітньої програми «Українська мова та література.
Світова література»*

Луцьк
2022

УДК 811.161.2'342
М48

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Протокол № 10 від 21 червня 2022 року)*

Рецензенти:

Тиха Л. Ю. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та іноземної філології Луцького національного технічного університету.

Голоюх Л. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Мельник І. А.

М48 Навчально-методичні рекомендації до вивчення курсу *Фонетика і лексикологія української мови*. Луцьк : 2022. 120 с.

У навчально-методичних рекомендаціях представлено опис навчального курсу «Фонетика і лексикологія української мови», його структуру, подано зміст практичних занять, завдання для самостійної роботи, методичні вказівки щодо написання рефератів, основні вимоги до запису тексту фонетичною та фонематичною транскрипціями, схеми та зразки фонетичного і лексикологічного розборів, питання для підсумкового контролю, політику оцінювання, розподіл балів, критерії, шкалу оцінювання знань здобувачів освіти, список рекомендованої основної та додаткової літератури та інтернет-джерела.

Для викладачів і студентів філологічних спеціальностей.

© Мельник І.А., 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Опис освітнього компонента.....	5
Мета та завдання освітнього компонента	6
Програма освітнього компонента.....	9
Структура освітнього компонента	14
Змістовий модуль 1.....	23
Основний зміст практичних занять.....	23
Завдання для самостійного опрацювання.....	54
Змістовий модуль 2.....	68
Основний зміст практичних занять.....	68
Завдання для самостійного опрацювання.....	87
Методичні вказівки щодо написання рефератів.....	88
Питання для підсумкового контролю.....	91
Політика оцінювання.....	96
Розподіл балів та критерії оцінювання	100
Підсумковий контроль.....	105
Шкала оцінювання.....	106
Основні вимоги до запису тексту фонетичною та фонематичною транскрипціями.....	107
Схема фонетичного аналізу.....	110
Зразок фонетичного аналізу.....	111
Схема лексикологічного аналізу.....	112
Зразок лексикологічного аналізу.....	112
Список літератури.....	113

Вступ

«Фонетика і лексикологія української мови» посідає провідне місце з-поміж навчальних нормативних освітніх компонентів циклу професійної підготовки, що формують фаховий світогляд і забезпечують вищу лінгвістичну освіту майбутніх учителів-словесників. Фонетичний та лексичний рівні разом зі словотвірним, морфемним, морфологічним, синтаксичним, пунктуаційним становлять лінгвальну змістову лінію вищівського курсу сучасної української мови – осердя шкільного курсу української мови.

Пререквізити

Освітній компонент базується на знаннях, уміннях і навичках, отриманих під час вивчення шкільного курсу української мови, а також вищівських дисциплін «Вступ до спеціальності», «Правописна компетентність учителя», «Культура педагогічного мовлення та риторика» та ін.

Постреквізити

Знання, уміння й навички, отримані студентами під час опрацювання курсу, можна використати для вивчення освітніх компонентів «Морфеміка, словотвір, морфологія української мови», «Синтаксис української мови», проходження педагогічної практики, написання курсової роботи тощо.

Предмет вивчення – фонетичний і лексичний яруси української мовної системи.

Програма з фонетики і лексикології української мови ґрунтується на принципах академічної фонетики і лексикології. Вона також передбачає ознайомлення з новітніми теоретичними ідеями лінгвістичної науки. У систему підготовки студентів входять лекції з фонетики і лексикології української мови, практичні заняття, передбачена також самостійна робота студентів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Власне-фонетичний та функційний аспекти вивчення звуків.
2. Лексикологія, фразеологія та лексикографія сучасної української літературної мови.

Опис освітнього компонента

Характеристика освітнього компонента подана згідно з навчальним планом напряму підготовки спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література), денної форми навчання і представлена у таблиці 1

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
		Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4	<p><i>01 Освіта / Педагогіка,</i></p> <p><i>014 Середня освіта (Українська мова і література),</i></p> <p><i>«Українська мова та література. Світова література».</i></p>	Рік навчання 1
ІНДЗ немає		Семестр 2
		Лекції 32 год.
		Практичні 28 год.
		Лабораторні –
		Індивідуальні –
		Самостійна робота 52 год.
		Консультації 8 год.
		Форма контролю: екзамен

Мета і завдання освітнього компонента

Мета освітнього компонента – забезпечити засвоєння майбутніми вчителями-словесниками основних теоретичних положень фонетики, фонології, орфоєпії, лексикології, фразеології, лексикографії, набуття необхідних практичних умінь та навичок як підґрунтя успішної педагогічної діяльності.

Досягненню задекларованої мети сприятиме реалізація таких завдань: з'ясування специфіки фонетичної, фонологічної, орфоєпічної, лексичної, фразеологічної, лексикографічної систем української мови, опанування змін звукового складу слів у потоці мовлення, чергувань голосних і приголосних звуків, уміння цілісно аналізувати фонетичні, лексичні, фразеологічні одиниці мови на тлі одиниць інших мовних рівнів, активізувати й збагатити словниковий запас, застосовувати на практиці правила вимови та чергувань звуків і звукосполук, інтонування висловлень, наголошення слів, слововживання, розвивати культуру усного та писемного мовлення, формувати національно свідому, духовно багату мовну особистість, висококваліфікованого вчителя-словесника, готового невідкладно реагувати на виклики сьогодення.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі освіти повинні

знати :

- визначення опорних понять курсу;
- особливості фонетичної системи української мови;
- специфіку фонологічної системи української мови;
- зміни звукового складу слів у потоці мовлення;
- фонологічну інтерпретацію звукових змін;
- правила орфоєпії;
- особливості української лексикології;
- специфіку фразеології;
- принципи української лексикографії.

вміти :

- характеризувати опорні поняття курсу;
- класифікувати мовні звуки відповідно до різних ознак;
- вимовляти звуки і звукосполучення згідно з нормами української орфоєпії;

- наголошувати слова відповідно до норм сучасної української літературної мови;
- виконувати повний фонетичний розбір слів;
- записувати тексти деталізованою та спрощеною фонетичною транскрипцією;
- записувати тексти фонологічною транскрипцією;
- пояснювати орфограми;
- характеризувати слова за значенням;
- визначати походження слів;
- з'ясовувати стилістичне маркування слів;
- робити повний лексикологічний аналіз слова і т. ін.

Під час вивчення навчальної дисципліни здобувачі освітнього ступеня мають набути загальних та фахових компетентностей.

Компетентності

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК 1.** Здатність спілкуватися українською мовою (усно та письмово) на професійному рівні.
- ЗК 2.** Знання та розуміння предметної галузі, розуміння специфіки професійної діяльності.
- ЗК 7.** Здатність учитися, здобувати знання, застосовувати їх у практичних ситуаціях; здатність до абстрактного мислення, аналізу й синтезу.

Фахові компетентності (ФК)

- ФК 1.** Здатність формувати в учнів предметні компетентності.
- ФК 2.** Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її рівні, функції, етапи розвитку; демонструвати мовну й мовленнєву компетентності в процесі фахової комунікації.
- ФК 4.** Володіння методами аналізу та структурування мовного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних та методичних принципів.
- ФК 6.** Здатність використовувати знання законів техніки мовлення, експресивні, емоційні, логічні засоби мови з метою досягнення запланованого прагматичного результату.
- ФК 7.** Здатність усвідомлювати культурне різноманіття, відповідальність за збереження мовної спадщини.

ФК 12. Здатність використовувати теоретичні підходи, дослідницькі парадигми та концепції в галузі української мови в типових професійних ситуаціях; бути активним і компетентним учасником усної та писемної наукової комунікації в професійній сфері.

ФК 16. Здатність до професійного розвитку впродовж життя; до моніторингу власної педагогічної діяльності, обміну досвідом професійної діяльності.

Програмні результати навчання

ПРН 2. Знає основні етапи розвитку, сучасні тенденції функціонування української літературної мови, польської, англійської мови; рівні мовної системи.

ПРН 7. Володіє базовими знаннями з гуманітарних та професійно-орієнтованих дисциплін, необхідних для вирішення професійних педагогічних завдань відповідно до освітньо-професійної програми.

ПРН 9. Демонструє належний рівень володіння державною мовою для реалізації усної та письмової комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентує результати власних досліджень державною мовою.

ПРН 11. Застосовує знання про тенденції функціонування української літературної мови в професійній діяльності; характеризує теоретичні та практичні аспекти конкретної філологічної галузі.

ПРН 15. Здійснює науковий аналіз мовного матеріалу, інтерпретує та структурує його з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів, формулює узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.

ПРН 18. Оцінює ефективність цифрових ресурсів для досягнення навчальної мети та в процесі майбутньої професійної діяльності.

ПРН 20. Усвідомлює соціальну значущість майбутньої професії, має мотивацію до здійснення професійної діяльності. Дотримується принципів академічної доброчесності.

Програма освітнього компонента

Змістовий модуль 1

Власне-фонетичний і функційний аспекти вивчення звуків

Тема 1. Фонетика як наука про звукову будову мови. Звуковий склад мови – феномен національної культури. Звукові одиниці сучасної української літературної мови, їх класифікація. Аспекти вивчення звуків сучасної української літературної мови. Фонетика і фонологія – два розділи однієї лінгвістичної дисципліни. Акустичні та соматичні методи дослідження. Теоретичне і практичне значення фонетики. Місце фонетики серед інших лінгвістичних одиниць. Значення курсу «Фонетика і лексикологія української мови» у професійній підготовці майбутніх учителів-словесників. Проблема вивчення звукових одиниць у середній школі.

Тема 2. Загальна характеристика та класифікація звуків мови. Голосні звуки. Артикуляційні та акустичні особливості звуків. Будова мовного апарата. Активні та пасивні мовні органи. Фази артикуляції окремого звука: екскурсія – витримка – рекурсія. Коартикуляція. Диференціація звуків на голосні та приголосні, їх визначальні риси. Артикуляційно-акустична класифікація голосних звуків. Питання про артикуляцію голосного Й. Зміни голосних звуків у потоці мовлення. Особливості вивчення голосних звуків на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Тема 3. Артикуляційно-акустичні характеристики приголосних звуків. Артикуляційно-акустичні особливості приголосних: класифікація приголосних за місцем творення; характеристика приголосних за способом творення; характеристика приголосних за звучністю; класифікація приголосних за акустичним вираженням. Палаталізація приголосних: класифікація приголосних за ступенем вияву м'якості; позиції пом'якшення приголосних. Особливості вивчення приголосних звуків у ЗЗСО.

Тема 4. Взаємодія звуків у потоці мовлення. Асиміляція приголосних, її різновиди. Дисиміляція приголосних, її різновиди. Проблема подовження і подвоєння приголосних звуків у лінгвістичній літературі. Спрощення в групах приголосних. Інші звукові зміни. Фонетична транскрипція, її типи. Транслітерація. Проблема вивчення взаємодії звуків у потоці мовлення в середній

школі. Особливості вивчення транскрипції на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Тема 5. Функціональний аспект у вивченні звукових одиниць. Поняття фонем. Диференційні та недиференційні ознаки фонем. Фонема й алофони. Слабка і сильна позиції фонем. Фонологічна інтерпретація звукових змін різними мовознавчими школами. Висвітлення поняття фонем у працях українських лінгвістів. Лінгводидактична інтерпретація звукових одиниць у ЗЗСО.

Тема 6. Система фонем сучасної української літературної мови. Поняття системи у фонології. Склад фонем сучасної української літературної мови. Розвиток поглядів на систему голосних і приголосних фонем сучасної української літературної мови. Склад українських голосних фонем. Головні вияви і варіанти голосних фонем. Класифікація приголосних фонем. Аналіз приголосних фонем у головних виявах. Фонематична транскрипція.

Тема 7. Фонологічна інтерпретація звукових змін. Модифікації фонем і чергування як види звукових змін, їх особливості. Модифікації голосних фонем. Модифікації приголосних фонем. Фонетичні та історичні чергування. Зв'язок фонем та морфем. Поняття морфем. Питання про морфонологію як учення про морфологічне використання фонологічних засобів. Характеристика фонетичних чергувань приголосних: чергування приголосних за дзвінкістю – глухістю; чергування приголосних за місцем і способом творення; чергування приголосних за твердістю – м'якістю; чергування приголосних з фонемним нулем; позиційні чергування голосних | у |, | і | з приголосними | в |, | й |. Найдавніші чергування голосних. Чергування голосних пізнішого періоду. Чергування | О |, | Е | з | І |: історична довідка про виникнення цього чергування; чергування | О |, | Е | з | І | при словозміні; чергування | О |, | Е | з | І | при словотворенні; відхилення в чергуванні цих фонем. Чергування | О |, | Е | з нульовою фонемою. Чергування | О | з | Е | після шиплячих та j: історична довідка; закономірність цього чергування в сучасній українській мові; випадки порушення правил вживання О, Е після шиплячих та j. Чергування |И| з | О | у фонемосполученнях | РИ |, | ЛИ |, | РО |, |ЛО|. Історичні чергування приголосних. Чергування | Г |, | К |, | Х | – | Ж |, | Ч |, | Ш | – | З |, | Ц |, | С | як наслідок першої, другої та третьої палаталізацій. Чергування | Д | – | ДЖ |, | Т | – | Ч |, | З | – | Ж |, | С | – | Ш |, | ЗД | – | ЖДЖ | тощо в дієслівних формах. Чергування губних у сполученнях *губний + Л* та *губний + j*. Зміна приголосних

при творенні слів за допомогою суфіксів – *ськ(ий)*, – *ств(о)*, – *ин(а)*.
Лінгводидактична інтерпретація чергувань у середній школі.

Тема 8. Склад і складоподіл в українській мові. Основні фонетичні одиниці мовлення. Поняття про склад. Теорії складоподілу. Характеристика складу як явища фонетичного. Склад як явище фонологічне. Типи складів. Основні закономірності складоподілу в сучасній українській мові. Морфемне членування слова та складоподіл. Орфографічний складоподіл. Специфіка вивчення складу та складоподілу в середній школі.

Тема 9. Наголос та його роль у сучасній українській літературній мові. З історії української акцентології. Аспекти дослідження наголосу. Типи наголосу залежно від засобів виділення одиниць звучання. Головний та побічний наголос. Дублетні наголоси. Функціональні особливості наголосу. Наголошування іменників. Наголошування прикметників і займенників. Наголошування числівників. Наголошування дієслів. Наголошування прислівників. Наголошування службових частин мови. Особливості наголошування складних слів. Проблема вивчення наголосу на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Тема 10. Українська орфоепія. Поняття орфоепії. Орфоепічні норми та їх суспільне значення. Орфоепічні норми в системі сучасного українського вокалізму. Орфоепічні норми в системі сучасного українського консонантизму. Вимова слів іншомовного походження. Типи вимовних помилок, причини їх виникнення. Орфоепічні словники. Вивчення орфоепії на тлі компетентісно орієнтованого навчання в ЗЗСО.

Тема 11. Інтонація як фонетичний засіб вираження змістових та емоційних особливостей висловлення. Інтонація і комунікативна спрямованість висловлення. Компоненти інтонації. Типи інтонаційних конструкцій в українській мові. Фонологія фрази. Особливості вивчення інтонації в ЗЗСО.

Тема 12. Фонетична стилістика. Книжний і розмовний стилі вимови. Проблеми фоностилістики. Евфонічність і засоби евфонізації української мови. Фонетичні засоби стилістики. Засоби евфонізації української мови і компетентісно орієнтоване навчання в ЗЗСО.

Змістовий модуль 2

Лексикологія, фразеологія і лексикографія української мови

Тема 13. Лексикологія сучасної української літературної мови. Предмет і завдання лексикології сучасної української мови. Слово – основна одиниця мови. Слово і поняття. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень слова. Однозначні та багатозначні слова. Лексична норма, її просторова і часова глибина. Динаміка лексичної норми. Способи перенесення значень слів. Слова-символи. Метафори, метонімії, синекдохи. Тлумачні словники. Особливості вивчення лексикології в школі.

Тема 14. Лексика української мови з погляду її походження. Основні історичні шари слів у лексичному складі української мови. Лексичні запозичення зі слов'янських мов. Старослов'янізми. Слова, запозичені з неслов'янських мов. Українські слова в інших мовах. Етимологія іншомовних слів та власне українських. Інтернаціоналізми та екзотизми. Словники іншомовних слів. Вивчення лексики з погляду походження в середній школі.

Тема 15. Лексика української мови з погляду стилістичного вживання. Функціонально-стильова диференціація лексики української мови. Лексика української мови за сферами вживання: стилістично-нейтральна (міжстильова) і стилістично забарвлена (книжна, розмовна, просторічна, термінологічна, емоційно-забарвлена лексика, професіоналізми, діалектизми, жаргонізми, арготизми). Лексика, територіально обмежена в ужитку (діалектизми), аспекти її вивчення. Просторіччя. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми та їхнє стилістичне використання. Термінологічна лексика. Наукова та виробничо-технічна термінологія. Сфера поширення й функції термінів. Поняття терміносистеми. Професіоналізми. Лексика з погляду стилістичного вживання на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Тема 16. Багатство української лексики. Омоніми, їх різновиди. Синоніми. Типи синонімів. Синонімічний ряд. Антоніми, їх види. Антонімічні пари. Пароніми, їх різновиди. Стилестичні функції паронімів. Парономазія. Уникнення штампів. Характеристика словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів. Проблема міжмовної омонімії та паронімії. Вивчення омонімів, синонімів, антонімів, паронімів у середній школі.

Тема 17. Активна та пасивна лексика. Особливості активної та пасивної лексики. Актуалізована лексика. Неологізми: загальнономовні, індивідуально-авторські. Функціонування неологізмів у засобах масової інформації. Застаріла лексика: архаїзми, історизми. Конфесійна лексика. Емоційно-експресивна лексика. Вивчення активної та пасивної лексики в ЗЗСО.

Тема 18. Лексикографія української мови. Словники – джерело вивчення української лексики. Типи сучасних словників української мови. Характеристика тлумачних, перекладних, етимологічних словників. Фразеологічні словники. Термінологічні словники. Словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів. Орфографічні, орфоепічні словники. Словники мови письменників. Інші словники. Будова словникових статей. Основи національного корпусу української мови. Лексикографічна робота в українській державі. Створення електронних словників. Значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури особистості. Вивчення лексикографії в середній школі.

Тема 19. Фразеологія сучасної української літературної мови. Основні типологічні ознаки фразеологізмів. Семантична класифікація фразеологізмів. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення. Типи фразеологізмів за походженням та емоційно-експресивними функціями. Джерела української фразеології. Прислів'я і приказки. Крилаті слова та вислови. Трансформація фразеологічних одиниць у тексті. Особливості вивчення фразеологічних одиниць у ЗЗСО.

Структура освітнього компонента

Структура освітнього компонента, який вивчають здобувачі спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література), денної форми навчання, представлена у таблиці 2

Таблиця 2.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Конс.	Сам. роб.	Бали
Змістовий модуль 1. Власне-фонетичний і функційний аспект вивчення звуків						
Тема 1. Фонетика – наука про звукову будову мови.	3	1	–	–	2	2,5
Тема 2. Загальна характеристика та класифікація звуків мови. Артикуляційно– акустична класифікація голосних.	5	1	2	–	2	2,5
Тема 3. Артикуляційно– акустичні характеристики приголосних.	6	2	2	–	2	2,5
Тема 4. Взаємодія звуків у потоці мовлення. Фонетична транскрипція, її типи.	9	4	2	1	2	2,5
Тема 5. Лінгвістичний аспект дослідження звукових одиниць.	5	1	2	–	2	2,5
Тема 6. Система фонем сучасної української літературної мови. Фонематична транскрипція.	8	1	2	1	4	2,5
Тема 7. Фонологічна інтерпретація звукових змін.	6	2	2	–	2	2,5
Тема 8. Склад і складоподіл в українській мові.	4	2	–	–	2	
Тема 9. Наголос та його роль у СУЛМ.	5	2	1	–	2	2,5
Тема 10. Українська орфоепія.	6	2	1	1	2	2,5
Тема 11. Інтонаційні засоби виразності.	3	–	–	1	2	
Тема 12. Фонетична стилістика.	3	–	–	1	2	
Разом за змістовим модулем 1	63	18	14	5	26	22,5
Змістовий модуль 2. Лексикологія, фразеологія і лексикографія української мови						
Тема 13. Лексикологія сучасної української літературної мови.	6	2	2	–	2	2,5
Тема 14. Лексика української мови з погляду її походження.	8	2	2	–	4	2,5
Тема 15. Лексика української	8	2	2	–	4	2,5

мови з погляду стилістичного вживання.						
Тема 16. Багатство української лексики.	8	2	2	–	4	2,5
Тема 17. Активна та пасивна лексика.	9	2	2	1	4	2,5
Тема 18. Лексикографія сучасної української мови.	9	2	2	1	4	2,5
Тема 19. Фразеологія сучасної української мови.	9	2	2	1	4	2,5
Разом за змістовим модулем 2	57	14	14	3	26	17,5
Види підсумкових робіт						Бал
Модульна контрольна робота 1						30
Модульна контрольна робота 2						30
Усього годин / балів	120	32	28	8	52	100

Теми практичних занять

№ з/п	Тема	К-сть годин
1.	<p>Загальна характеристика та класифікація звуків мови. Артикуляційно–акустична класифікація голосних звуків</p> <p>1 Звукові одиниці сучасної української літературної мови, їх класифікація. Аспекти вивчення звуків.</p> <p>2. Звуковий склад мови – феномен національної культури.</p> <p>3. Теоретичне та практичне значення фонетики. Місце фонетики серед інших лінгвістичних дисциплін.</p> <p>4. Артикуляційні, акустичні та функційні особливості звуків.</p> <p>5. Будова мовного апарата. Активні та пасивні мовні органи.</p> <p>6. Фази артикуляції окремого звука.</p> <p>7. Диференціація звуків на голосні та приголосні, їхні визначальні риси.</p> <p>8. Артикуляційно-акустична класифікація голосних звуків:</p> <p>9. Проблема вивчення голосних на тлі сучасного освітнього процесу.</p>	2

2.	<p>Артикуляційно-акустичні характеристики приголосних звуків</p> <p>1. Артикуляційно-акустична характеристика приголосних звуків:</p> <p>а) класифікація приголосних за місцем творення; б) характеристика приголосних за способом творення; в) характеристика приголосних за звучністю; г) класифікація приголосних за акустичним враженням.</p> <p>2. Палаталізація приголосних:</p> <p>а) класифікація приголосних за ступенем вияву м'якості; б) позиції пом'якшення приголосних.</p> <p>3. Методи акустичних та соматичних досліджень звуків</p> <p>4. Лінгводидактичний аналіз приголосних звуків у шкільному курсі української мови.</p>	2
3.	<p>Взаємодія звуків у потоці мовлення</p> <p>1. Асиміляція в сучасній українській мові, її види. 2. Дисиміляція в сучасній українській мові, її види. 3. Проблема подовження і подвоєння приголосних звуків у сучасній лінгвістичній літературі. 4. Спрощення в групах приголосних. 5. Інші звукові зміни 6. Транскрипція і транслітерація. 7. Фонетична транскрипція, її типи. 8. Проблема вивчення взаємодії звуків у потоці мовлення в середній школі. 9. Особливості вивчення транскрипції на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.</p>	2
4.	<p>Лінгвістичний аспект дослідження звукових одиниць</p> <p>1. Диференційні та недиференційні ознаки фонем. 2. Фонема й алофони. Слабка і сильна позиції фонем. 3. Фонологічні школи, концепції. 4. Фонологічна інтерпретація звукових змін різними школами. 5. Різні тлумачення поняття фонем у працях українських учених. 6. Лінгводидактична інтерпретація звукових одиниць у ЗЗСО.</p>	1
5.	<p>Система фонем сучасної української літературної мови</p> <p>1. Поняття системи у фонології. 2. Принципи класифікації фонем. Встановлення фонематичності звуків. 3. Розвиток поглядів на систему голосних фонем сучасної української літературної мови.</p>	1

	<p>4. Склад українських голосних фонем. Головні вияви і варіанти голосних фонем.</p> <p>5. Розвиток поглядів на систему приголосних фонем сучасної української мови.</p> <p>6. Класифікація приголосних фонем. Аналіз приголосних фонем у головних виявах.</p> <p>7. Фонематична транскрипція:</p> <p>а) призначення фонематичної транскрипції;</p> <p>б) вимоги до фонематичної транскрипції;</p> <p>в) система знаків фонематичного алфавіту;</p> <p>г) особливості запису тексту фонематичною транскрипцією на основі принципів представників різних фонологічних шкіл.</p>	
6.	<p>Чергування голосних фонем у сучасній українській літературній мові</p> <p>1. Найдавніші чергування голосних.</p> <p>2. Чергування О , Е з І :</p> <p>а) історична довідка про виникнення цього чергування;</p> <p>б) чергування О , Е з І при словозміні;</p> <p>в) чергування О , Е з І при словотворенні;</p> <p>г) відхилення в чергуванні цих фонем.</p> <p>3. Чергування О , Е з нульовою фонемою.</p> <p>4. Чергування О з Е після шиплячих та j:</p> <p>а) історична довідка;</p> <p>б) закономірність цього чергування в сучасній українській мові;</p> <p>в) випадки порушення правил вживання О, Е після шиплячих та j.</p> <p>5. Чергування И з О у фонемосполученнях РИ , ЛИ , РО , ЛО </p> <p>6. Лінгводидактична інтерпретація чергувань голосних у середній школі.</p>	1
7.	<p>Чергування приголосних фонем у сучасній українській літературній мові</p> <p>1. Специфіка історичних і фонетичних чергувань приголосних.</p> <p>2. Чергування Г , К , Х – Ж , Ч , Ш – З , Ц , С як наслідок першої, другої та третьої перехідних палаталізацій.</p> <p>3. Чергування Д – ДЖ , Т – Ч , З – Ж , С – Ш , ЗД – ЖДЖ тощо в дієслівних формах.</p> <p>4. Чергування губних у сполученнях <i>губний</i> + <i>Л</i> та <i>губний</i> + <i>j</i>.</p> <p>5. Зміна приголосних при творенні слів за допомогою</p>	1

	<p>суфіксів – <i>ськ(ий), – ств(о), – ин(а)</i>.</p> <p>6. Методичні засади вивчення чергувань приголосних у ЗЗСО.</p>	
8.	<p>Наголос та його роль у сучасній українській літературній мові</p> <p>1. Проблема дослідження наголосу в сучасній мовознавчій літературі.</p> <p>2. Типи наголосу залежно від засобів виділення одиниць звучання.</p> <p>3. Характер українського наголосу.</p> <p>4. Функції наголосу.</p> <p>5. Наголошування повнозначних частин мови.</p> <p>6. Наголошування службових частин мови.</p> <p>7. Особливості наголошування складних слів.</p> <p>8. Подвійне наголошування слів у сучасній українській літературній мові.</p> <p>9. Локалізація наголосу і питання норми в сучасній українській мові.</p> <p>10. Проблема вивчення наголосу на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.</p>	2
9.	<p>Українська орфоепія</p> <p>1. Основа і принципи української літературної вимови.</p> <p>2. Особливості вимови голосних звуків.</p> <p>3. Специфіка вимови українських приголосних.</p> <p>4. Особливості вимови слів іншомовного походження.</p> <p>5. Випадки порушення орфоепічних норм.</p> <p>6. Орфоепічні словники.</p> <p>7. Вивчення орфоепії на тлі компетентнісно орієнтованого навчання в ЗЗСО.</p>	2

10.	<p>Лексикологія сучасної української мови</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет і завдання лексикології сучасної української мови. 2. Слово – основна одиниця мови. 3. Слово і поняття. 4. Лексичне значення слова. 5. Типи лексичних значень слова. 6. Однозначні та багатозначні слова. Тлумачні словники. 7. Лексична норма, її просторова і часова глибина. <p>Динаміка лексичної норми.</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Способи перенесення значень слів. Слова-символи. 9. Метафори, метонімії, синекдохи. 10. Особливості вивчення лексикології в школі. 	2
11.	<p>Лексика української мови з погляду походження</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні історичні шари слів у лексичному складі української мови. 2. Лексичні запозичення зі слов'янських мов. Старослов'янізми. 3. Слова, запозичені з неслов'янських мов. 4. Етимологія іншомовних слів та власне українських. 5. Словники іншомовних слів. 6. Вивчення лексики з погляду походження в ЗЗСО. 	2
12.	<p>Лексика української мови з погляду стилістичного вживання</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Функційно-стильова диференціація лексики української мови. 2. Лексика української мови за сферами вживання: стилістично-нейтральна (міжстильова) і стилістично забарвлена (книжна, розмовна, просторічна, термінологічна, емоційно-забарвлена лексика, професіоналізми, діалектизми, жаргонізми, арготизми). 3. Лексика, територіально обмежена в ужитку (діалектизми), аспекти її вивчення. 4. Просторіччя. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми та їхнє стилістичне використання. 5. Термінологічна лексика. Наукова та виробничо-технічна термінологія. Сфера поширення й функції термінів. Поняття терміносистеми. 6. Професіоналізми. 7. Лексика з погляду стилістичного вживання на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО. 	2
13.	<p>Багатство української лексики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Омоніми, їхні різновиди. 2. Синоніми. Типи синонімів. Синонімічний ряд. 	2

	<p>Стилістична роль синонімів.</p> <p>3. Антоніми, їх види. Антонімічні пари. Стилістичні функції антонімів. Антитеза. Антономазія. Оксиморон. Перифраза.</p> <p>4. Пароніми, їхні різновиди. Стилістичні функції паронімів. Парономазія.</p> <p>5. Уникнення штампів.</p> <p>6. Характеристика словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів.</p> <p>8. Проблема міжмовної омонімії та паронімії.</p> <p>9. Вивчення омонімів, синонімів, антонімів, паронімів у ЗЗСО.</p>	
14.	<p style="text-align: center;">Активна та пасивна лексика</p> <p>1. Особливості активної та пасивної лексики. Актуалізована лексика.</p> <p>2. Неологізми: загальномовні, індивідуально-авторські. Функціонування неологізмів у засобах масової інформації.</p> <p>3. Застаріла лексика: архаїзми, історизми.</p> <p>4. Конфесійна лексика.</p> <p>5. Емоційно-експресивна лексика.</p> <p>6. Вивчення активної та пасивної лексики в ЗЗСО.</p>	2
15.	<p style="text-align: center;">Лексикографія української мови.</p> <p>1. Словники – джерело вивчення української лексики.</p> <p>2. Типи сучасних словників української мови.</p> <p>3. Характеристика тлумачних, перекладних, етимологічних словників.</p> <p>4. Фразеологічні словники.</p> <p>5. Термінологічні словники.</p> <p>6. Словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів.</p> <p>7. Орфографічні, орфоепічні словники.</p> <p>8. Словники мови письменників.</p> <p>9. Інші словники.</p> <p>10. Будова словникових статей.</p> <p>11. Лексикографічні праці української діаспори.</p> <p>12. Створення електронних словників.</p> <p>13. Значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури особистості.</p> <p>14. Вивчення лексикографії на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.</p>	2

16.	<p>Фразеологія сучасної української літературної мови.</p> <p>1. Основні типологічні ознаки фразеологізмів. 2. Семантична класифікація фразеологізмів. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення. 3. Типи фразеологізмів за походженням та емоційно-експресивними функціями. 4. Джерела української фразеології. 5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова та вислови. 6. Трансформація фразеологічних одиниць у тексті. 7. Особливості вивчення фразеологічних одиниць у школі.</p>	2
Разом		28

Самостійна робота

Самостійна робота охоплює 52 год. З них: 26 год. – змістовий модуль 1; 26 год. – змістовий модуль 2.

№№з/п	Тема	К-сть годин
1.	Фонетика – наука про звукову будову мови.	2
2.	Загальна характеристика та класифікація звуків мови. Артикуляційно–акустична класифікація голосних.	4
3.	Артикуляційно–акустичні характеристики приголосних.	2
4.	Взаємодія звуків у потоці мовлення. Фонетична транскрипція, її типи.	2
5.	Лінгвістичний аспект дослідження звукових одиниць.	2
6.	Система фонем сучасної української літературної мови. Фонематична транскрипція.	4
7.	Фонологічна інтерпретація звукових змін (чергування голосних і приголосних звуків).	2
8.	Склад і складоподіл в українській мові.	2
9.	Наголос та його роль у СУЛМ.	2
10.	Українська орфоепія.	2
11.	Інтонаційні засоби виразності.	2
12.	Фонетична стилістика.	2
13.	Лексикологія сучасної української літературної мови.	2
14.	Лексика української мови з погляду її походження.	4
15.	Лексика української мови з погляду стилістичного вживання.	4
16.	Багатство української лексики.	4
17.	Активна та пасивна лексика.	4

19.	Лексикографія сучасної української мови.	4
20.	Фразеологія сучасної української мови.	4

Всього **52 год.**

Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувачів освіти передусім передбачає опрацювання запропонованої літератури до тем курсу, підготовку теоретичних питань, виконання практичних завдань і вправ, передбачених планами практичних занять (*див. плани практичних занять*). На самостійне опрацювання винесено також деякі теми першого змістового модуля, що передбачають вивчення питань, які не розглядались на практичних заняттях (*перелік цих тем і питань подано в змістовому модулі 1*). Ефективність самостійної роботи студента викладач виявляє на практичних заняттях, під час тематичного (модульного) контролю і відбиває в загальній оцінці за тему і змістовий модуль.

Змістовий модуль 1

Власне-фонетичний і функційний аспект вивчення звуків

Основний зміст практичних занять

Тема 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗВУКІВ МОВИ. АРТИКУЛЯЦІЙНО-АКУСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ГОЛОСНИХ (2 год.)

План

- 1 Звукові одиниці сучасної української літературної мови, їх класифікація. Аспекти вивчення звуків.
2. Звуковий склад мови – феномен національної культури.
3. Теоретичне та практичне значення фонетики. Місце фонетики серед інших лінгвістичних дисциплін.
4. Артикуляційні, акустичні та функційні особливості звуків.
5. Будова мовного апарата. Активні та пасивні мовні органи.
6. Фази артикуляції окремого звука.
7. Диференціація звуків на голосні та приголосні, їхні визначальні риси.
8. Артикуляційно-акустична класифікація голосних звуків:
 - а) за участю губ;
 - б) за ступенем підняття спинки язика;
 - в) за місцем артикуляції.
9. Проблема вивчення голосних на тлі сучасного освітнього процесу.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

3. Сербенська О.А. Культурологія мовленого слова: звуковий склад мови як феномен національної культури. Система і структура східнослов'янських мов : Міжкафедр. зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т

ім. М. П. Драгоманова; [редкол.: Н. В. Артикуца (відп. ред.) та ін.]. Київ, 1999.

4. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020.

5. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ: Літера ЛТД, 2011.

6. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

7. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

8. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

9. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoва_6klas_Zabolotnyj.pdf

10. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

11. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

12. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navcha>

ini.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf

13. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

Ключові поняття: вокалізм, консонантизм, голосні звуки, лабіалізовані звуки, нелабіалізовані звуки, артикуляція, екскурсія, витримка, рекурсія.

Питання для самоперевірки

1. Які артикуляційно-акустичні особливості голосних і приголосних звуків?
2. Назвіть складники мовного апарату.
3. Які мовні органи є активними, а які – пасивними? Чому?
4. На які групи класифікують голосні за участю губ?
5. Як розподіляють голосні за ступенем підняття спинки язика та за місцем артикуляції?
6. З'ясуйте особливості артикуляції голосного **И**.
7. Окресліть проблему вивчення голосних на тлі сучасного освітнього процесу.

Завдання

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією, встановіть звуковий склад слів. Схарактеризуйте звуки за схемою: голосні: 1) за участю губ: лабіалізований чи нелабіалізований; 2) за ступенем підняття спинки язика: високе, високо-середнє, середнє чи низьке; 3) за місцем артикуляції: передній, середній чи задній ряд:

Різні форми людського пізнання оречевлюються в мові, існують завдяки мові. Мова розповідає нам про світ. Що ж може вона розказати про саму себе? Інтерес до мови та її історії зростає в періоди, коли для народу особливо гострим виявляється питання збереження його самобутності, культурної та мовної пам'яті.

Українці називають маленьку дитину, яка не вмє говорити, яка не мовить, немовлям. У житті народу, нації немає такого дитинства без мови, бо з того часу, як народ усвідомлює свою окремішність, свою «інакшість», він уже є мовою. Він засвідчує своє буття, існування в мові. Спільна мова, об'єднуючи людей в

етнічну спільноту, водночас є основою виникнення в кожного особливого відчуття належності до одного родовідного кореня, до однієї культури (С. Єрмоленко).

2. Прокоментуйте вислів В. Гумбольдта: «У звуках втілена об'єднана енергія народу». У чотири колонки розподіліть звуки за ступенем вияву звучності (голосні, приголосні: сонорні, дзвінкі, глухі).

3. Як ви розумієте зміст крилатих висловів: «Заговори, щоб я тебе побачив», «Процес слухання аналогічний процесові пізнання», «Мати змогу слухати – це здатність, а вміти чути – талант, який потрібно розвивати».

4. Законспекуйте перший параграф (1.1. Звуки – національні коди) із монографії І. Фаріон «Мовна норма : знищення, пошук, віднова...».

5. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (5-7 завдань) для учнів ЗЗСО.

6. Доповніть список літератури новими джерелами (ті, що вийшли друком за останні п'ять років).

Тема 2 АРТИКУЛЯЦІЙНО-АКУСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИГОЛОСНИХ (2 год.)

План

1. Артикуляційно-акустична характеристика приголосних звуків:
 - а) класифікація приголосних за місцем творення;
 - б) характеристика приголосних за способом творення;
 - в) характеристика приголосних за звучністю;
 - г) класифікація приголосних за акустичним враженням.
2. Палаталізація приголосних:
 - а) класифікація приголосних за ступенем вияву м'якості;
 - б) позиції пом'якшення приголосних.
3. Методи акустичних та соматичних досліджень звуків
4. Лінгводидактичний аналіз приголосних звуків у шкільному курсі української мови.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

3. Сербенська О.А. Культурологія мовленого слова: звуковий склад мови як феномен національної культури. Система і структура східнослов'янських мов : Міжкафедр. зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; [редкол.: Н. В. Артикуца (відп. ред.) та ін.]. Київ, 1999.

4. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020.

5. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ: Літера ЛТД, 2011.

6. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

7. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

8. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

9. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoва_6klas_Zabolotnyj.pdf

10. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

11. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

12. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

13. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

Ключові поняття: консонантизм, приголосні звуки, губні, язикові, глоткові, зімкнені, щілинні, дрижачі, сонорні, шумні, дзвінки, глухі, шиплячі, свистячі, м'які (палатальні), напівм'які (напівпалаталізовані) звуки.

Питання для самоперевірки

1. Вкажіть на особливості класифікації приголосних за способом творення.
2. На які групи розподіляють приголосні за місцем творення?
3. Схарактеризуйте приголосні за звучністю.
4. Схарактеризуйте приголосні за акустичним враженням.
5. У чому полягають особливості диференціації приголосних за ступенем вияву м'якості?
6. Які Вам відомі методи дослідження звуків?
7. За якими критеріями аналізують приголосні звуки в шкільному курсі української мови?

Завдання

1. На основі записаного фонетичною транскрипцією тексту встановіть звуковий склад слів. Схарактеризуйте приголосні звуки за схемою: 1) за участю голосу і шуму: шумний чи сонорний; шумний: дзвінкий чи глухий; 2) за місцем артикуляції: губний, язиковий чи глотковий; губний: губно-губний чи губно-зубний; язиковий: передньо-, середньо-, задньоязиковий; 3) за способом артикуляції: зімкнені, щілинні чи дрижачі; 4) за акустичним враженням: шиплячі чи свистячі; 5) за твердістю і м'якістю: тверді, м'які (палаталізовані) і напівм'які (напівпалаталізовані):

Різні форми людського пізнання оречевлюються в мові, існують завдяки мові. Мова розповідає нам про світ. Що ж може вона розказати про саму себе? Інтерес до мови та її історії зростає в періоди, коли для народу особливо гострим виявляється питання збереження його самобутності, культурної та мовної пам'яті.

Українці називають маленьку дитину, яка не вміє говорити, яка не мовить, немовлям. У житті народу, нації немає такого дитинства без мови, бо з того часу, як народ усвідомлює свою окремішність, свою «інакшість», він уже є мовою. Він засвідчує своє буття, існування в мові. Спільна мова, об'єднуючи людей в етнічну спільноту, водночас є основою виникнення в кожного особливого відчуття належності до одного родовідного кореня, до однієї культури (С. Єрмоленко).

2. Знайдіть у кожному рядку «зайвий» звук. З'ясуйте, чому він випадає з ряду:

- 1) [б], [р], [м], [в], [м], [ф].
- 2) [в], [м], [н], [л], [р], [й], [б].
- 3) [ж], [з], [с], [дз], [ц].
- 4) [б], [п], [з], [ж], [д], [г].

3. У поданому тексті схарактеризуйте приголосні за ступенем вияву м'якості, підкресліть приголосні, що не утворюють співвідносних пар за твердістю/ м'якістю. Чи погоджуєтеся ви з міркуванням О. Сербенської? Аргументуйте свою відповідь.

В Україні, де тривалий час свою підступну роль виконує чужомовна експансія, де в мисленні значної частини чиновників (та й певної частини громадян) не розкодовано імперцину і радянину, де сутужно йдуть справи з виробленням державницької мовної політики і механізму її реалізації, по суті поглиблюється процес деформації звукового простору. Сучасні технічні засоби, серед яких

мас-медіальним належить надзвичайно важлива роль. Повинні свідомо виправляти такі деформації, творити важливий для національної держави цілісний звуковий образ, усіяко плекаючи неповторність феномену нашого звукового мовлення (О. Сербенська).

4. «Не допускайте манірничання, «фальшивої інтелігентності» у вимові окремих звуків. Лишайтеся у мовленні самим собою, а не копіюйте якусь знаменитість чи власного кумира» (Н. Бабич). Чи погоджуєтеся Ви з міркуваннями вченої? Обґрунтуйте свою думку.

5. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (5-7 завдань) для учнів ЗЗСО.

6. Складіть тестові завдання до теми (5-7 тестів).

7. З'ясуйте особливості вивчення звуків на тлі Модельних навчальних програм «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти, рекомендованих Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). (У списку літератури 11, 12 позиції).

Тема 3

ВЗАЄМОДІЯ ЗВУКІВ У ПОТОЦІ МОВЛЕННЯ (2 год.)

План

1. Асиміляція в сучасній українській мові, її види.
2. Дисиміляція в сучасній українській мові, її види.
3. Проблема подовження і подвоєння приголосних звуків у сучасній лінгвістичній літературі.
4. Спрощення в групах приголосних.
5. Інші звукові зміни
6. Транскрипція і транслітерація.
7. Фонетична транскрипція, її типи.
8. Проблема вивчення взаємодії звуків у потоці мовлення в середній школі.
9. Особливості вивчення транскрипції на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
2. Залеський А. М. Подовжені приголосні у фонологічній і морфологічній системах української мови. *Мовознавство*. 1980. № 6. С. 56–65.
3. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.
4. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020.
5. Сучасна українська літературна мова / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1969.
6. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.
7. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.
8. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.
9. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.
10. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.
11. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.
12. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ :

Гене́за, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

13. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Гене́за, 2018. 256 с.

URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

14. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

15. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

16. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: асиміляція, дисиміляція, подовження, подвоєння, спрощення, гаплогія, метатеза, епентеза, протеза, дієреза, фонетична транскрипція.

Питання для самоперевірки

1. Що таке асиміляція? Які є види асиміляції?
2. За якими критеріями розподіляється уподібнення в сучасній українській мові?
3. Схарактеризуйте дисимілятивні процеси в українській мові.
4. З'ясуйте особливості подовження та подвоєння приголосних звуків.
5. Що являє собою спрощення в групах приголосних?
6. Які ще фонетичні зміни приголосних Вам відомі?

7. Вкажіть на особливості фонетичної транскрипції, схарактеризуйте її типи.

8. Окресліть проблему вивчення взаємодії звуків у потоці мовлення в середній школі.

9. З'ясуйте особливості вивчення транскрипції на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Завдання

1. Згрупуйте у чотири колонки слова, що зазнали асиміляції: 1) за дзвінкістю, 2) глухістю, 3) місцем і способом творення, 4) м'якістю.

Кігті, світ, принісши, у ложці, легко, Вітчизна, молотьба, наш брат, вокзал, як же, дьогтю, вогко, свій, сміх, цвіт, свято, безжурний, з джмелем, ось де, через жито. Запропонуйте свої приклади, які б ілюстрували зазначені різновиди асиміляції.

2. Визначте, які слова зазнали подовження, а які – подвоєння.

Суддя, законний, Ілля, юннат, тінню, годинник, чуття, Вінниччина, рілля, туманний, життєвий, огненний, останній, Німеччина, навмання, маззю, ванна, попідвіконню.

3. Подані слова запишіть спрощеною фонетичною транскрипцією, підкресліть слова, що зазнали асиміляції за дзвінкістю: 1. Якби. 2. Нігті. 3. Хоч би. 4. Лічба. 5. Розписка. 6. Свято. 7. Отже. 8. Могутній. 9. Анекдот. 10. Безшумний. Самостійно доберіть по три приклади, які б ілюстрували асиміляцію за м'якістю, за глухістю, за дзвінкістю, за місцем і способом творення.

4. Запишіть текст спрощеною та деталізованою фонетичною транскрипцією. Поясніть фонетичні зміни, які відбуваються за взаємодії звуків у потоці мовлення:

Орел пливе у чистому небі... Глибокий спокій стоїть у степу... Тчуться і тчуться журавлині думи... Де Кринички, де мати, а де вони? Розметало їх, мов бурю, по світу... Батька закатували, від матері їх відділили, нема їм притулку в житті. Вдалися обоє і розторопні, і до роботи щирі, а яка їм шана за це? Торби на плечі і йдуть світ за очі, бо тісними вже стали для вас Кринички... (О.Гончар).

5. Запишіть деталізованою та спрощеною фонетичною транскрипцією будь-який текст, дібраний самостійно із художньої літератури (15–20 речень суцільного тексту). Усно поясніть фонетичні явища, зумовлені взаємодією звуків.

6. Як ви розумієте міркування О. Потебні? Усно поясніть фонетичні явища, зумовлені взаємодією звуків, выпишіть слова, які віддзеркалюють явище асиміляції:

«...звук осмислюється не відразу, тільки в міру того, як він зживається з певним значенням слова, людина відкриває в ньому необхідність його сполучення з такою, а не іншою думкою» (О. Потебня).

7. Чи погоджуєтеся Ви зі швейцарським мовознавцем Ф. де Соссюром, який наголошує на особливій потребі вивчення звуків у мовленнєвому ланцюжку, бо саме в цьому виявляється національна специфіка мелодики слова, яка відіграє важливу роль *«в активізації біоритмів національного інстинкту, зміцненні психологічної структури національного типу, в мобілізації суспільства на основі етнонаціоналізму. І тому дуже важливо dbати про звуковий образ держави»*. Аргументуйте свою відповідь. У поданому тексті підкресліть дзвінки приголосні, які не оглушуються.

8. Уважно прочитайте параграф (1.2. Асиміляція та інтерференція – способи зміни фонетичної норми) із монографії І. Фаріон «Мовна норма : знищення, пошук, віднова...». Укладіть тези.

9. Запропонуйте свої практичні завдання до теми, адресовані учням ЗЗО (3-5 завдань).

10. Складіть тестові завдання до теми (3-5).

Тема 4 **ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ** **ЗВУКОВИХ ОДИНИЦЬ (1 год.)**

План

1. Диференційні та недиференційні ознаки фонем.
2. Фонема й алофони. Слабка і сильна позиції фонем.
3. Фонологічні школи, концепції.
4. Фонологічна інтерпретація звукових змін різними школами.
5. Різні тлумачення поняття фонем у працях українських учених.

6. Лінгводидактична інтерпретація звукових одиниць у ЗЗО

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Дорошенко С. І. Звуки чи фонемі вивчають учні? *Мовознавство*. 1990. № 2. С. 46–49.

3. Коструба П. Фонетика сучасної української літературної мови. Львів, 1963. Ч.1.

4. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

5. Сучасна українська літературна мова / [за заг. ред. І.К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1969.

6. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

7. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

8. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

9. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

10. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

11. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

12. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

13. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoва_6klas_Zabolotnyj.pdf

14. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

15. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

16. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: фонологія, фонема, алофон, інваріант, дистрибуція, конститутивна функція фонему, дистинктивна функція фонему, ідентифікаційна функція фонему, диференційна/недиференційна ознака фонему.

Питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте поняття фонему, звук.
2. Які ознаки фонему є диференційними, а які – недиференційними?
3. Які функції виконують фонему у системі мови?
4. Що таке дистрибуція фонему?
5. Дайте визначення поняття фонему й алофон. Наведіть приклади тих і тих.
6. У чому полягає принципова відмінність у розумінні фонему представниками різних фонологічних шкіл?
7. Назвіть українських учених, що досліджували склад фонему української мови.
8. У чому специфіка вивчення звукових одиниць у ЗЗСО?

Завдання

1. З'ясуйте значення ключових понять до теми (усно).
2. Ознайомтеся зі статтею Дорошенка С. І. Звуки чи фонемі вивчають учні? *Мовознавство*. 1990. № 2. С. 46–49.
3. Запишіть поданий текст фонематичною транскрипцією.
З раннього дитинства і до глибокої старості людина невіддільно пов'язана з мовою. Це єдине знаряддя, що вивищує людину над світом, робить її нездоланною в пошуках істини. Розпочинається прилучення дитини до краси рідної мови з милих бабусиних казок і материнської коліскової пісні. Кожен день дає нам урок пізнання. І завжди і скрізь наш учитель – мова (І.Вихованець).
4. Випишіть різні тлумачення поняття фонемі (за працями українських лінгвістів).
5. Запропонуйте свої варіанти завдань до теми (5 завдань).

Тема 5 СИСТЕМА ФОНЕМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (1 год.)

План

1. Поняття системи у фонології.
2. Принципи класифікації фонем. Встановлення фонематичності звуків.
3. Розвиток поглядів на систему голосних фонем сучасної української літературної мови.
4. Склад українських голосних фонем. Головні вияви і варіанти голосних фонем.
5. Розвиток поглядів на систему приголосних фонем сучасної української мови.
6. Класифікація приголосних фонем. Аналіз приголосних фонем у головних виявах.
7. Фонематична транскрипція:
 - а) призначення фонематичної транскрипції;
 - б) вимоги до фонематичної транскрипції;
 - в) система знаків фонематичного алфавіту;
 - г) особливості запису тексту фонематичною транскрипцією на основі принципів різних фонологічних шкіл.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Дорошенко С. І. Звуки чи фонemi вивчають учні? *Мовознавство*. 1990. № 2. С. 46–49.

3. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

4. Сучасна українська літературна мова / [за заг. ред. І.К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1969.

5. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

6. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

7. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ: Літера ЛТД, 2011.

8. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

9. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

Ключові поняття: фонологія, система, фонема, алофон (варіант, відтінок), фонематична транскрипція.

Питання для самоперевірки

1. Що являє собою система?
2. За якими принципами класифікуються фонemi?
3. Як можна встановити фонематичність звука?
4. Схарактеризуйте головні вияви і варіанти голосних фонем.
5. Проаналізуйте приголосні фонemi у головних виявах і варіантах.

6. Вкажіть на особливості фонематичної транскрипції. Чим вона відрізняється від фонетичної?

Завдання

1. Запишіть уривок з улюбленої народної пісні фонетичною і фонематичною транскрипціями. З'ясуйте у чому полягає відмінність між фонетичною та фонематичною транскрипціями, визначте їхні особливості та вимоги щодо використання.

2. Запишіть фонематичною транскрипцією будь-який суцільний текст, дібраний самостійно із художньої літератури (15–20 речень).

3. Хто підтримував ідею того, що в українській мові наявні 6 голосних фонем? (можливий варіант з декількома правильними відповідями).

- 1) Г. Шило;
- 2) Ю. Карпенко;
- 3) О. Синявський;
- 4) Н. Тоцька;
- 5) П. Коструба;
- 6) О. Курило.

4. В українському мовознавстві теоретичних засад Ленінградської фонологічної школи дотримувався/лась.

- 1) В. Лобода;
- 2) О. Волох;
- 3) П. Коструба;
- 4) Н. Тоцька.

5. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3-5 завдань).

Тема 6

ЧЕРГУВАННЯ ГОЛОСНИХ ФОНЕМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ (1 год.)

План

1. Найдавніші чергування голосних.
2. Чергування | О |, | Е | з | І | :
 - а) історична довідка про виникнення цього чергування;
 - б) чергування | О |, | Е | з | І | при словозміні;
 - в) чергування | О |, | Е | з | І | при словотворенні;
 - г) відхилення в чергуванні цих фонем.
3. Чергування | О |, | Е | з нульовою фонемою.

4. Чергування | О |з| Е | після шиплячих та j:
 - а) історична довідка;
 - б) закономірність цього чергування в сучасній українській мові;
 - в) випадки порушення правил вживання О, Е після шиплячих та j.
5. Чергування | И |з| О |у фонемосполученнях | РИ |, | ЛИ |, | РО |, |ЛО|
6. Лінгводидактична інтерпретація чергувань голосних у середній школі.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
2. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.
3. Сучасна українська літературна мова / [за заг. ред. І.К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1969.
4. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.
5. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.
6. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.
7. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.
8. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.
9. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

10. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

11. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

12. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

13. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

14. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: морфонологія, модифікації фонем, чергування фонем, історичні чергування, фонетичні чергування.

Питання для самоперевірки

1. У чому сутність модифікацій і чергувань?
2. Чим відрізняються історичні чергування від фонетичних?
3. Які чергування голосних вважають найдавнішими?
4. З якими фонетичними процесами пов'язують чергування голосних пізнішого періоду?

5. За якої умови можливі чергування | О |, | Е | з | І | ?
6. Які є відхилення у чергуванні | О |, | Е | з | І | ? З чим вони пов'язані?
7. Сформулюйте основне правило чергування | О |, | Е | з | І |.
8. Які склади називають новоутвореними закритими?
9. Що являють собою чергування | О |, | Е | з нульовою фонемою?
10. Які | О |, | Е | називають давніми, а які – новими?
11. Які | О |, | Е | називають випадними, а які вставними?
12. Вкажіть на особливості чергувань | О | з | Е | після шиплячих та ј.
13. Які випадки порушення правил вживання | О |, | Е | після шиплячих та ј?
14. Що Вам відомо про чергування | И | з | О | у фонемосполученнях | РИ |, | ЛИ |, | РО |, |ЛО|?
15. У чому специфіка вивчення чергувань у середній школі?

Завдання

1. З поетичних творів Т. Шевченка выпишіть 10–15 реченнєвих конструкцій, у яких наявні чи можливі чергування голосних у словах. Усно поясніть за якими правилами вони відбуваються.
2. Доберіть 10 пар слів, які зазнали чергувань |о|, |е| з |і|.
3. Наведіть 5 прикладів, у яких фонемі |о|, |е| не переходять в |і|. Поясніть, чому не відбуваються чергування.
4. Наведіть приклади найдавніших чергувань. За можливості поясніть причини їх виникнення.
5. Прокоментуйте наявність чи можливість чергувань голосних у поданих словах. З п'ятьма словами (на вибір) складіть речення.
Дорога, стілець, папір, дерево, переходити, грім, берег, тінь, село, віск, дзвін, вісім, бити, котити, ломити, день, весь, дрижати, кривавий, брова.
6. З-поміж запропонованих варіантів оберіть той, у якому не допущено помилки в чергуванні голосних.
 - А) Коло – кіл, заплітати – заплести, орел – вірла.
 - Б) Смуток – смутку, ніч – ночі, оберіг – оберігу.
 - В) Шість – шести, осінь – осені, річ – річовий.
 - Г) Дзвін – дзвону, Канів – Канева, рій – рою.

7. Із запропонованих варіантів оберіть той (ті), у якому (яких) в усіх словах можливе чергування голосних звуків при словозміні чи словотворенні.

А) Харків, устрій, могти, прихід, берег.

Б) Вітер, женити, сторона, свіжість, простори.

В) Водопій, камінь, радість, рот, Чернігів.

Г) Певність, сільський, брова, підборіддя, сон.

8. Схарактеризуйте методику вивчення чергувань голосних у новій українській школі (усно).

Тема 7

ЧЕРГУВАННЯ ПРИГОЛОСНИХ ФОНЕМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ (1 год.)

План

1. Специфіка історичних і фонетичних чергувань приголосних.
2. Чергування | Г |, | К |, | Х | – | Ж |, | Ч |, | Ш | – | З |, | Ц |, | С | як наслідок першої, другої та третьої перехідних палаталізацій.
3. Чергування | Д | – | ДЖ |, | Т | – | Ч |, | З | – | Ж |, | С | – | Ш |, | ЗД | – | ЖДЖ | тощо в дієслівних формах.
4. Чергування губних у сполученнях *губний + Л* та *губний + j*.
5. Зміна приголосних при творенні слів за допомогою суфіксів – *ськ(ий)*, – *ств(о)*, – *ин(а)*.
6. Методичні засади вивчення чергувань приголосних у ЗЗСО.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

3. Сучасна українська літературна мова / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1969.

4. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

5. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

6. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ: Літера ЛТД, 2011.

7. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

8. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

9. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

10. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

11. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL:https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoва_6klas_Zabolotnyj.pdf

12. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

13. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

14. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В.,

Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchani.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: історичні чергування, фонетичні чергування, перша перехідна палаталізація, друга перехідна палаталізація, третя перехідна палаталізація, йотова палаталізація.

Питання для самоперевірки

1. У чому полягає відмінність історичних чергувань від фонетичних (живих)?
2. З якими фонетичними процесами спільнослов'янської мови пов'язують історичні чергування приголосних?
3. Що являє собою перша перехідна палаталізація?
4. Яке перехідне пом'якшення приголосних називають другим?
5. Вкажіть на особливості третьої палаталізації.
6. Що Вам відомо про четверту палаталізацію задньоязикових?
7. Яка палаталізація називається йотовою?
8. Вкажіть на наслідки йотової палаталізації.
9. Яких змін зазнають приголосні при творенні слів за допомогою суфіксів – *ськ(ий)*, – *ств(о)*, – *ин(а)*?
10. У чому специфіка вивчення чергувань приголосних у середній школі?

Завдання

1. З поетичних творів Т. Шевченка або будь-якого іншого письменника (на вибір) випишіть 10–15 реченнєвих конструкцій, у яких наявні чи можливі чергування приголосних у словах. Усно поясніть за якими правилами вони відбуваються.
2. Доберіть по 10 слів, які ілюструють історичні та фонетичні чергування приголосних.
3. Наведіть по 5 прикладів слів, що зазнали 1, 2, 3 перехідної палаталізації та йотової палаталізації. Поясніть причини цих чергувань.

4. Випишіть слова, у яких можливі чергування приголосних звуків. Запропонуйте свої приклади з наявними чи можливими чергуваннями приголосних.

Чистити, торік, садити, запросити, лебідь, хвалити, кланятися, кликати, скотити, смачно.

5. Прикметники із суфіксом -ськ- утворяться від усіх іменників у рядку.

А) Казах, черкес, Прага.

Б) Студент, Інгуш, Париж.

В) Київ, матрос, чех.

Г) Адвокат, Калуш, гагауз.

6. Із запропонованих варіантів оберіть той (ті), у котрому (котрих) НЕ буде відбуватися чергування.

А) Подруга.

Б) Рука.

В) Вуха.

Г) Мати.

7. Запропонуйте свої завдання до теми для учнів ЗЗСО.

8. Схарактеризуйте методику вивчення чергувань приголосних у новій українській школі (усно).

Тема 8

НАГОЛОС ТА ЙОГО РОЛЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ (2 год.)

План

1. Проблема дослідження наголосу в сучасній мовознавчій літературі.

2. Типи наголосу залежно від засобів виділення одиниць звучання.

3. Характер українського наголосу.

4. Функції наголосу.

5. Наголошування повнозначних частин мови.

6. Наголошування службових частин мови.

7. Особливості наголошування складних слів.

8. Подвійне наголошування слів у сучасній українській літературній мові.

9. Локалізація наголосу і питання норми в сучасній українській мові.

10. Проблема вивчення наголосу на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Варава Н. В. Наголошування складних слів. *Культура слова: Республік. міжвід. зб.* / [відп. ред. С. Я. Єрмоленко]. Київ, 1991. Вип. 41. С. 43–46.

3. Винницький В. М. Акцентна дублетність і кодифікація. *Мовознавство*. 1983. № 6.

4. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. Київ : Рад. шк., 1984. 159 с.

5. Винницький В. М. Українська акцентна система : становлення, розвиток. Львів : Бібльос, 2002. 578 с.

6. Вовк П. С. Ядро опозиційного центру акцентологічної системи. *Українська мова*. 2002. № 1. С. 52–62.

7. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. Київ : Либідь, 1995. 192 с.

8. Головащук С. І. Словник наголосів. Київ : Наук. думка, 2003. 320 с.

9. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.

10. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

11. Орфоепічний словник / [уклад. М. І. Погрібний]. Київ : Рад. шк., 1984. 269 с.

12. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. [уклад. М. Пещак та ін.]. Київ : Довіра, 2003.

13. Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови. Київ : Рад. шк., 1964. 639 с.

14. Пристай Б. Р. Подвійне наголошування в сучасній українській літературній мові *Укр. мова і літ. в шк.* 1992. № 5/6.

15. Сучасна українська літературна мова / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1969.

16. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенко]. Київ : Вища шк., 2002.

17. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

18. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

19. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

20. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

21. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

22. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

23. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

24. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

25. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

26. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В.,

Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

27. Фаріон І.Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія] / [вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 45–61

Ключові поняття: акцентологія, аспекти дослідження наголосу, функції наголосу, типи наголосу, дублетні наголоси, основний наголос, побічний наголос.

Питання для самоперевірки

1. У яких аспектах досліджують наголос у сучасній мовознавчій літературі?
2. Які типи наголосу виокремлюють залежно від засобів виділення одиниць звучання?
3. Які функції виконує наголос у мові?
4. Вкажіть на особливості наголошування повнозначних частин мови?
5. Вкажіть на особливості наголошування службових частин мови?
6. У чому специфіка дублетних наголосів у сучасній українській літературній мові?
7. У чому особливості наголошування складних слів?
8. Що Вам відомо з історії української акцентології?
9. Схарактеризуйте проблему вивчення наголосу в ЗЗСО.

Завдання

1. Підготуйте презентацію на одну із запропонованих тем: «Аспекти дослідження наголосу в сучасній лінгвоукраїністиці», «Дублетні наголосив сучасній українській літературній мові», «Особливості вимови слів іншомовного походження».

2. З'ясуйте хто з українських вчених займався\ється вивченням наголошування слів. Пригадайте їхні праці.

3. Ознайомтеся зі статтею Винницького В. М. Деякі теоретичні питання акцентології. *Мовознавство*. 2003. № 5. Укладіть тези статті.

4. Напишіть твір-мініатюру (1стор.) на тему «Наголос – душа слова».

5. Користуючись словниками, доберіть слова, у яких наголос є: а) засобом розрізнення значень; б) засобом розрізнення форм (по 10 прикладів).

6. Поставте наголос у словах. З'ясуйте, які слова мають подвійне наголошення.

Алфавіт, апостроф, весняний, висіти, вишиванка, відзначити, відповісти, водночас, договір, доповідач, доповідач, доповісти, допоміжний, допоміжний, завжди, затишок, зокрема, користь, мабуть, оглядач, оглядач, помилка, простий, ясний, вимога, навчання, монолог, діалог, асиметрія.

7. Випишіть 5 висловів про мову відомих українських письменників чи державних діячів. Виразно прочитайте тексти та розставте наголоси в словах.

8. На перший склад падає наголос у всіх словах ОКРІМ.

А) Націнка.

Б) Жалюзі.

В) Зозла.

Г) Олень.

9. Із запропонованих варіантів оберіть той (ті), у якому (яких) усі слова мають наголос на першому складі.

А) Вірші, висіти, випадок, начинка.

Б) Загадка, маркетинг, ознака, каталог.

В) Щелепа, разом, шофер, середина.

Г) Обіцянка, зозла, камбала, аркушик.

10. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3-5 завдань).

Тема 9 УКРАЇНСЬКА ОРФОЕПІЯ (2 год.)

План

1. Основа і принципи української літературної вимови.
2. Особливості вимови голосних звуків.
3. Специфіка вимови українських приголосних.
4. Особливості вимови слів іншомовного походження.

5. Випадки порушення орфоепічних норм.
6. Орфоепічні словники.
7. Вивчення орфоепії на тлі компетентнісно орієнтованого навчання в ЗЗСО.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.

3. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

4. Орфоепічний словник / [уклад. М.І. Погрібний]. Київ : Рад. шк., 1984.

5. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. [уклад. М. Пещак та ін.]. Київ : Довіра, 2003.

6. Плющ Н. Мова солов'їна. То чому ж цвірінькаємо? (Про вимовні норми в умовах українсько-російської двомовності). *Урок української*. 2001. № 4.

7. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

8. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

9. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

10. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

11. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанвський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

12. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

13. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

14. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

15. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

16. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

17. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

18. Фаріон І.Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія] / [вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

19. Ющук І. Орфоепія, фонетичні закони і правопис: Рецензія на: Орфоепічний словник української мови: У 2 т./ Уклад. М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2003. *Дивослово*. 2004. № 3.

Ключові поняття: голосні звуки, приголосні звуки, орфоепія, орфоепічні норми, орфоепічні словники.

Питання для самоперевірки

1. У чому особливості вимови голосних звуків?
2. Що Вам відомо про особливості вимови приголосних звуків?
3. У чому специфіка вимови слів іншомовного походження?
4. Що Вам відомо про випадки порушення орфоепічних норм?
5. Укажіть на особливості орфоепічних словників. Назвіть їх авторів.
6. У чому специфіка вивчення орфоепії на тлі компетентнісно орієнтованого навчання в ЗЗСО.

Завдання

1. Підготуйте презентацію однієї із запропонованих тем «Особливості вимови слів іншомовного походження», «Правильна вимова – ознака культури».

2. *«У мові бачать лише звуки, а не думку, а тому задля чистої вимови розпочинають вивчення іноземної мови ледве що не з пелюшок і, як у часи «Недоросля», довіряють дітей Вральманам. Так із дітей з належними здібностями витворюються напів ідіоти, живі пам'ятники безглуздя і душевного холопства»* (О. Потебня). Прокоментуйте міркування відомого мовознавця. Підкресліть слова, у яких вимова і правопис не збігаються.

3. Виразно прочитайте фрагмент тексту, дотримуючись чинних орфоепічних норм. Підкресліть слова, у яких вимова і правопис не збігаються. Поясніть пунктограми.

Наука про звуки стає цінною відтоді, коли два або кілька елементів опиняються у внутрішній взаємозалежності; адже варіації одного елемента означають варіації іншого (Ф. де Сосюр).

4. Подані слова запишіть фонетичною транскрипцією. З'ясуйте, які звукові явища зумовили невідповідність між написанням і вимовою: *отже, як же, міг би, нігті, злізши, ось де, криворіжці, пісня, любов, легкий, не спиться, з сіллю, з жалю, перемогти, анекдот.*

5. Які орфоепічні помилки найчастіше трапляються в учнівському та студентському середовищі?

6. Схарактеризуйте спосіб побудови словникової статті в Ортоепічному словнику

7. Укладіть тези статті Плющ Н. Мова солов'їна. То чому ж цвірінькаємо? (Про вимовні норми в умовах українсько-російської двомовності). *Урок української*. 2001. № 4.

8. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3-5 завдань).

Завдання для самостійного опрацювання

За змістовим модулем 1 на самостійну роботу відведено 26 год.

Самостійна робота охоплює опрацювання запропонованої літератури до тем змістового модуля 1, підготовку теоретичних питань, виконання практичних завдань і вправ, передбачених планами практичних занять *змістового модуля 1 (див. плани практичних занять)*. На самостійне опрацювання винесено також деякі теми першого змістового модуля, що передбачають вивчення питань, які не розглядалися на практичних заняттях (*перелік цих тем і питань подано нижче*). Ефективність самостійної роботи здобувача першого (бакалаврського) рівня викладач виявляє на практичних заняттях, під час тематичного (модульного) контролю і відбиває в загальній оцінці за темою змістовий модуль.

Теми, не передбачені планами практичних занять змістового модуля 1, які винесено на самостійне опрацювання:

- Склад і складоподіл в українській мові.
- Інтонаційні засоби виразності.
- Фонетична стилістика.

Тема 1

СКЛАД І СКЛАДОПОДІЛ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (2 год.)

План

1. Особливості складу та складоподілу в сучасній українській мові.
2. Закономірності складоподілу в сучасній українській мові.
3. Склад як явище фонетичне.
4. Склад як явище фонологічне.
5. Морфемне членування слова та складоподіл.
6. Орфографічний складоподіл.
7. Технічні правила переносу.

8. Специфіка вивчення складу та складоподілу в ЗЗСО.

Література

1. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

2. Сеньків С. С. Закономірності сполучуваності двох приголосних фонем в інтервокальній позиції. *Науковий вісник ВДУ*. Луцьк, 2002. № 5.

3. Сеньків С.С. Дистрибуція приголосних фонем в українській мові: Автореф. дис. канд. філол. наук. Львів, 2004.

4. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

5. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

6. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

7. Таранец В. И. Энергетическая теория речи. Киев – Одесса: Высш. шк., 1981.

8. Українець Л. Ф. Дистрибутивна активність шумних приголосних у двокомпонентних сполуках. *Українське мовознавство*. Київ, 1991. Вип. 18.

9. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанвський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

10. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

11. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

12. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с.
URL:https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmova_6klas_Zabolytnyj.pdf

13. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу :
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

14. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

15. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolyotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: склад, складоподіл, орфографічний складоподіл, морфемне членування слова, технічні правила переносу

Питання для самоперевірки

1. З'ясуйте особливості складу та складоподілу в сучасній українській мові.
2. Які закономірності складоподілу в сучасній українській мові?
3. Схарактеризуйте склад як явище фонетичне.
4. Опишіть склад як явище фонологічне.
5. У чому специфіка морфемного членування слова та складоподілу?
6. Схарактеризуйте орфографічний складоподіл.
7. Які технічні правила переносу?
8. У чому специфіка вивчення складу та складоподілу в ЗЗСО?

Тема 2 ІНТОНАЦІЙНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ (2 год.)

План

- 1.Інтонація як фонетичний засіб вираження змістових та емоційних особливостей висловлення.
- 2.Інтонація як засіб мовної комунікації.
- 3.Компоненти інтонації.
- 4.Типи інтонаційних конструкцій в українській мові.
- 5.Фонологія фрази.
6. Вивчення інтонації на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
2. Бровченко Т. О. Інтонаційні засоби мовної експресивності. *Мовознавство*. 1989. № 2.
3. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.
4. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Апріорі, 2020.
5. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум : [навч. посіб.]. Київ : Центр навчальної літератури, 2004.
6. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.
7. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.
8. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.
9. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

10. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

11. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

Ключові поняття: інтонація, компоненти інтонації, типи інтонаційних конструкцій, фонологія фрази тощо

Питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте інтонацію як фонетичний засіб вираження змістових та емоційних особливостей висловлення.
2. Опишіть інтонацію як засіб мовної комунікації.
3. Які Вам відомі компоненти інтонації?
4. Які є типи інтонаційних конструкцій в українській мові?
5. У чому сутність фонології фрази.
6. У чому особливості вивчення інтонації в ЗЗСО?

Тема 3

ФОНЕТИЧНА СТИЛІСТИКА (2 год.)

План

1. Книжний і розмовний стилі вимови.
2. Проблеми фоностилістики.
3. Евфонічність і засоби евфонізації української мови
4. Фонетичні засоби стилістики.
5. Проблема вивчення інтонації на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО

Література

1. Бровченко Т. О. Інтонаційні засоби мовної експресивності. *Мовознавство*. 1989. № 2.
2. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999.

3. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1987.

4. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994.

5. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. Київ : Либiдь, 1993.

6. Українець Л. Одзвінчення приголосних як елемент фонетичного моделювання евфонії українського слова. Зб. наук. пр. Полтав. держ.пед. ун-туім. В. Г. Короленка. Сер. Філолог. науки. Полтава, 2004. Вип. 1.

7. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

8. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

9. Чабаненко В. А. Фонетична варіантність слова і мовна експресія. Мовознавство. 1981. № 5.

Ключові поняття: фоностилістика, евфонічність, засоби евфонізації, фонетичні засоби стилістики тощо.

Питання для самоперевірки

1. У чому сутність книжного і розмовного стилів вимови?
2. Окресліть проблеми фоностилістики.
3. Що таке евфонічність і які Вам відомі засоби евфонізації української мови
4. Схарактеризуйте фонетичні засоби стилістики.
5. Окресліть проблему вивчення інтонації на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Змістовий модуль 2

Лексикологія, фразеологія і лексикографія української мови

Основний зміст практичних занять

Тема 10

ЛЕКСИКОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (2 год.)

План

1. Предмет і завдання лексикології сучасної української мови.
2. Слово – основна одиниця мови.
3. Слово і поняття.
4. Лексичне значення слова.
5. Типи лексичних значень слова.
6. Однозначні та багатозначні слова. Тлумачні словники.
7. Лексична норма, її просторова і часова глибина. Динаміка лексичної норми.
8. Способи перенесення значень слів. Слова-символи.
9. Метафори, метонімії, синекдохи.
10. Особливості вивчення лексикології в школі.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.
2. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
3. Вплив суспільних змін на розвиток української мови / Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. І. Критська, Т. К. Пуздирева, Ю. В. Романюк; відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018.
4. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009.
5. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.
6. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми

«Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

7. Мельник І. А. Значення курсу «Фонетика і лексикологія української мови» у професійній підготовці майбутніх учителів-словесників. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів IV Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції*, 14 квітня 2021 року, Луцький національний технічний університет. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2021.

8. Melnyk, I., Holoïukh, L., Kalishchuk, D., & Levchuk, I. (2020). Verbal Markers of the Concept of Peace: Psycholinguistic and Lexical Analyses. *East European Journal of Psycholinguistics*, 7(2). (У співавт.). (Scopus).

9. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

10. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

11. Словник української мови у 20-ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.

12. Сучасна українська літературна мова / [за ред. А.П. Грищенко]. Київ : Вища шк., 2002.

13. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

14. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

15. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

16. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.]. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

17. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

18. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

19. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

20. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

21. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

22. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: лексикологія, слово, поняття, лексичне значення слова, однозначність, багатозначність, слова-символи, пряме значення слова, переносне значення слова, метафора, метонімія, синекдоха.

Питання для самоперевірки

1. Чому слово є основною одиницею мови?
2. У чому особливості слова і поняття?
3. Що таке лексичне значення слова?
4. Які типи лексичних значень слова Вам відомі?
5. Які слова називають однозначними, а які – багатозначними?

6. Які є способи перенесення значень слів?
7. Що таке слова-символи?
8. Як уникнути штампів у мовленні?
9. Схарактеризуйте лексичну норму, її просторовий і часовий виміри.
10. У чому полягає динаміка лексичної норми.
11. Які є способи перенесення значень слів.
12. З'ясуйте особливості слів-символів.
13. Схарактеризуйте метафори, метонімії, синекдохи.
14. Дослідіть особливості вивчення лексикології в школі.

Завдання

1. За тлумачними словниками поясніть значення 10 загальноживаних багатозначних і 10 однозначних слів (будь-яких – на вибір).

2. Із художніх або масмедійних текстів виписіть по 5 реченневих конструкцій із метафорами, метоніміями, синекдохами.

3. Наведіть по 5 прикладів слів у в прямому та переносному значеннях.

Поясніть відмінності між словами в прямому та переносному значеннях. Складіть з ними речення.

4. Прокоментуйте вислів П. Куліша *«Мову поновлюватимуть великі писателі, а не лексикографи: себо тільки підсусідки і підпомошники великих писателів, і без їх пера нічогісінько не вдіють цілими академіями»*. Чи відповідає вимова і написання слів чинним нормам?

5. Тлумачний словник пояснює...

А) написання слова у всіх формах, перелік слів, а також словоформи у їх нормативному написанні.

Б) значення слів, запозичених з інших мов: вказується, з якої мови прийшло слово.

В) слова певної історичної епохи, зафіксовані в тогочасних писемних пам'ятках, з'ясовують їх значення, наводять ілюстрації.

Г) значення слова та його відтінки, вказують на граматичні й стилістичні властивості, подають типові словосполучення і фразеологічні звороти з цим словом.

6. Запропонуйте 5 практичних завдань до теми для учнів ЗЗСО.

7. Запропонуйте 5 тестів до теми.

Тема 11
ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
З ПОГЛЯДУ ЇЇ ПОХОДЖЕННЯ (2 год.)

План

1. Основні історичні шари слів у лексичному складі української мови.
2. Лексичні запозичення зі слов'янських мов. Старослов'янізми.
3. Слова, запозичені з неслов'янських мов.
4. Етимологія іншомовних слів та власне українських.
5. Словники іншомовних слів.
6. Вивчення лексики з погляду походження в ЗЗСО.

Література

1. Бибик С. П. Словник іншомовних слів : тлумачення, словотворення та слововживання. Харків : ФОЛІО, 2006.
2. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.
4. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
5. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.
6. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.
7. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.
8. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
9. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

10. Словник української мови у 20-ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.

11. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенко]. Київ : Вища шк., 2002.

12. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

13. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

14. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

15. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанвський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.]. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

16. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

17. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

18. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

19. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

20. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

21. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: питома лексика, запозичена лексика, власне українська лексика, старослов'янізми, словники іншомовних слів.

Питання для самоперевірки

1. Які основні історичні шари слів у лексичному складі української мови?
2. Які Вам відомі лексичні запозичення зі слов'янських мов?
3. Які ознаки вирізняють старослов'янізми?
4. Які слова запозичені з неслов'янських мов?
5. Яке співвідношення питомих та запозичених слів в українській мові ?
6. З'ясуйте етимологію власне українських слів.
7. Схарактеризуйте особливості словників іншомовних слів.
8. З'ясуйте специфіку вивчення лексики з погляду походження в ЗЗСО.

Завдання

1. Із художніх, наукових або мас-медійних текстів виписіть по 5 реченнєвих конструкцій, у яких би була представлена лексика праїндоевропейського, спільнослов'янського, східнослов'янського та власне українського походження. За етимологічним словником поясніть їхні значення.

2. Із текстів ЗМІ підберіть 10 реченнєвих конструкцій з іншомовними словами, які ввійшли в ужиток протягом останнього десятиріччя, поясніть їхнє значення.

3. Чи погоджуєтеся Ви з міркуванням Б. Антоненка-Давидовича? Поясніть написання слів і постановку розділових знаків.

...Перед тим, як позичити слово з іншої мови, треба дуже пильно, ретельно обнищпорити всі кишені своєї пам'яті й лише після того, як ви переконалися, що в жодній із них немає потрібного слова, звертайтеся до позиченого, але з обов'язковою умовою – підпорядкувати його законам своєї мови.

4. Підготуйтеся до дискусії на тему: «Іншомовні слова: за чи проти?».

5. Запропонуйте свої тести до теми (5-7).

6. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3-5 завдань) для учнів ЗЗСО.

7. Підготуйте письмову відповідь на питання: Вивчення лексики з погляду походження в ЗЗСО.

Тема 12. ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ СТИЛІСТИЧНОГО ВЖИВАННЯ (2 год.)

План

1. Функційно-стильова диференціація лексики української мови.
2. Лексика української мови за сферами вживання: стилістично-нейтральна (міжстильова) і стилістично забарвлена (книжна, розмовна, просторічна, термінологічна, емоційно-забарвлена лексика, професіоналізми, діалектизми, жаргонізми, арготизми).
3. Лексика, територіально обмежена в ужитку (діалектизми), аспекти її вивчення.
4. Просторіччя. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми та їхнє стилістичне використання.
5. Термінологічна лексика. Наукова та виробничо-технічна термінологія. Сфера поширення й функції термінів. Поняття терміносистеми.
6. Професіоналізми.
7. Лексика з погляду стилістичного вживання на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.

3. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.

4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.

5. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.

6. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

7. Мельник І. А. Значення курсу «Фонетика і лексикологія української мови» у професійній підготовці майбутніх учителів-словесників. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів IV Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції*, 14 квітня 2021 року, Луцький національний технічний університет. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2021.

8. Melnyk, I., Holoιukh, L., Kalishchuk, D., & Levchuk, I. (2020). Verbal Markers of the Concept of Peace: Psycholinguistic and Lexical Analyses. *East European Journal of Psycholinguistics*, 7(2). (У співавт.). (Scopus).

8a. MELNYK I, MASYTSKA T, HOLOIUKH L, KRAVCHUK V, POLEZHAIEVA T, HONCHAR K. EVALUATIVE LEXIS IN CONTEMPORARY PUBLICISTIC DISCOURSE: LEXICOLOGICAL AND PSYCHOLINGUISTIC PROJECTION. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXVII. 2022. С. 12–19. (У співавт.). (Web of Science).

9. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

10. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

11. Словник української мови у 20-ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.

12. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ : Критика, 2003.

13. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соц. диференціяція укр. мови. Київ : Критика, 2005.

14. Сучасна українська літературна мова / [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

15. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

16. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

17. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

18. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

19. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

20. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

21. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

22. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

23. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

24. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: стилістично нейтральна лексика, стилістично забарвлена лексика, терміни, терміносистема, наукова термінологія, виробничо-технічна термінологія, просторічна лексика, діалектизми, жаргонізми, вульгаризми, арготизми, професіоналізми.

Питання для самоперевірки

1. За якими ознаками здійснюється диференціація лексики української мови?
2. Яка лексика належить до стилістично-нейтральної, а яка – до стилістично забарвленої?
3. Які слова називають діалектизмами? У яких аспектах вони вивчаються?
4. Яка лексика належить до просторічної? Що таке жаргонізми, вульгаризми, арготизми? Яке їхнє стилістичне призначення?
5. Яку лексику називають термінологічною? В чому особливість наукової та виробничо-технічної термінології?
6. Яка лексика є професійною?
7. Здійсніть аналіз лексики української мови з погляду функційно-стилістичного вживання у ЗМК.
8. У чому полягають особливості вивчення лексики з погляду стилістичного вживання в школі.

Завдання

1. На матеріалі художніх, наукових, мас-медійних та ін. текстів схарактеризуйте лексику української літературної мови з погляду функційно-стилістичного вживання.
2. Запишіть 10 фонетичних, лексичних, морфологічних діалектизмів, що набули поширення у Вашій місцевості.
3. Із різностильових текстів випишіть 5 реченневих конструкцій зі словами-професіоналізми. Поясніть їхнє значення.

4. Запишіть 10 слів та виразів, що вживають у своєму мовленні студенти.

5. Із масмедійного чи художнього дискурсу підберіть по 3 реченнєвих конструкції, у яких би були представлені просторіччя, жаргонізми, вульгаризми, та арготизми.

6. Встановіть відповідність між запозиченим словом та власне українським:

1. Публікувати. 2. Арбітр. 3. Портрет. 4. Таланити. 5. Конкурс. 6. Ілюмінація. 7. Кулінарія. 8. Коаліція.

а) зображення; б) видавати; в) щастити; г) суддя; д) освітлення; е) змагання; є) об'єднання; ж) куховарство.

7. Запропонуйте свої тести до теми (5-7).

8. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3-5 завдань) для учнів ЗЗСО.

9. Підготуйте письмову відповідь на питання: Лексика з погляду стилістичного вживання на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Тема 13

БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ (2 год.)

План

1. Омоніми, їхні різновиди.
2. Синоніми. Типи синонімів. Синонімічний ряд. Стилiстична роль синонімів.
3. Антоніми, їх види. Антонімічні пари. Стилiстичні функції антонімів. Антитеза. Антономазія. Оксиморон. Перифраза.
4. Пароніми, їхні різновиди. Стилiстичні функції паронімів. Парономазія.
5. Уникнення штампів.
6. Характеристика словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів.
8. Проблема міжмовної омонімії та паронімії.
9. Вивчення омонімів, синонімів, антонімів, паронімів у ЗЗСО.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.

3. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.

4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.

5. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. Київ : Рад. шк., 1986.

6. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. Львів : Фенікс, 1996.

7. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонімічних рядів / [5-е вид., опрац. і значно допов.]. Львів : БаК, 2014. 544 с.

8. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.

9. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

10. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови. Київ : Довіра, 1999.

11. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Київ : Знання, 2006. 367 с.

12. Словник синонімів української мови : у 2 т. / [ред.: А. А. Бурячок та ін.]. Київ : Наук. думка, 2006.

13. Сучасна українська літературна мова / [за ред. А. П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

14. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М. Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

15. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.]; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

16. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

17. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

18. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

19. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

20. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

21. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

22. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: омоніми, синоніми, антоніми, антитеза, антономазія, оксиморон, перифраза, пароніми, парономазія.

Питання для самоперевірки

1. У чому специфіка омонімії? Чим вона відрізняється від багатозначності? Які є різновиди омонімів?

2. Які слова називаються синонімами? Які типи синонімів? Що таке синонімічний ряд. Яка стилістична роль синонімів? У чому виявляються особливості використання синонімів у текстах різних стилів?

3. Які слова називаються антонімами? Які види антонімів? Які стилістичні функції антонімів? Що таке антитеза, антономазія, оксиморон, перифраза?

4. Які слова називаються паронімами? Які різновиди паронімів? Які стилістичні функції паронімів. Що таке парономазія?

5. У чому особливості словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів?

6. У чому суть міжмовної омонімії та паронімії?

7. З'ясуйте специфіку вивчення омонімів, синонімів, антонімів, паронімів у ЗЗСО.

Завдання

1. Із текстів ЗМІ доберіть по 10 реченнєвих конструкцій із омонімами, синонімами, паронімами, антонімами. За відповідними словниками поясніть їхнє значення.

2. Із Словника синонімів української мови: В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та інші. – К.: Наук. думка, 1999–2000 виписіть 5 словникових статей синонімів (на вибір, до уваги беріть багатозначні слова, які входять у кілька синонімічних рядів).

3. Наведіть 10 прикладів міжмовних омонімів і паронімів. Із українськими відповідниками складіть речення.

4. Із масмедійного чи художнього дискурсу підберіть по 3 реченнєвих конструкції, у яких би були представлені оксиморон, антитеза, парономазія.

5. Прокоментуйте міркування Л. Костенко. Розставте розділові знаки і поясніть їх уживання. До слова **ефективний** доберіть синоніми, антоніми, пароніми.

Ефективне не те що заперечує чуже а те що утверджує своє.

6. Підготуйтеся до дискусії на тему: Чи потрібно повертати до мовної скарбниці незаконно вилучені слова та вирази?

7. Запропонуйте свої тести до теми (5-7).

8. Запропонуйте свої практичні завдання до теми, для учнів ЗЗСО (3-5 завдань).

9. Підготуйте письмову відповідь на питання: Вивчення омонімів, синонімів, антонімів, паронімів у ЗЗСО.

Тема 14 АКТИВНА ТА ПАСИВНА ЛЕКСИКА (2 год.)

План

1. Особливості активної та пасивної лексики. Актуалізована лексика.
2. Неологізми: загальномовні, індивідуально-авторські. Функціонування неологізмів у засобах масової інформації.
3. Застаріла лексика: архаїзми, історизми.
4. Конфесійна лексика.
5. Емоційно-експресивна лексика.
6. Вивчення активної та пасивної лексики в ЗЗСО.

Література

1. Бойко Н. Українська експресивна лексика : семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти. Ніжин : ТОВ Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2005.
2. Бойко Н. Типи лексичних експресивів в ідіолекті О. Гончара. *Культура слова*, 2018. Вип. 88.
3. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.
5. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
6. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.
7. Дзюбишина-Мельник Н. Ще один стиль української літературної мови. *Культура слова*. 1994. Вип. 45.
8. Кондратенко Н. Неологізація сучасного українського політичного дискурсу : загальні тенденції. *Слов'янський збірник*. 2014. Вип. 18.
9. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017.

10. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

10a. MELNYK I, MASYTSKA T, HOLOIUKH L, KRAVCHUK V, POLEZHAIEVA T, HONCHAR K. EVALUATIVE LEXIS IN CONTEMPORARY PUBLICISTIC DISCOURSE: LEXICOLOGICAL AND PSYCHOLINGUISTIC PROJECTION. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXVII. 2022. С. 12–19. (У співавт.). (Web of Science).

11. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

12. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

13. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови : актуальний перифрастикон. Харків : Видавець Іванченко, 2017.

14. Сучасна українська літературна мова / [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

15. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

16. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

17. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.:

В. М. Русанвський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

18. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

19. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

20. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoiva_6klas_Zabolotnyj.pdf

21. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

22. Туровська Л., Василькова Л. Нові слова та значення : словник. Київ : Довіра, 2008.

23. Melnyk I. Transpositional phenomena in the parts of speech system // The phenomenon of transitivity in the Ukrainian language : collective monograph; Eds. Pr. Liudmila Shytyk, Pr. Hanna Martynova. Lambert Academic Publishing, 2019. 238 p.

Ключові поняття: активна лексика, пасивна лексика, конфесійна лексика, емоційно-експресивна лексика, неологізми, застаріла лексика, архаїзми, історизми.

Питання для самоперевірки

1. У чому особливості активної та пасивної лексики?
2. Що таке неологізми? Їх види?
3. Яка лексика називається застарілою? Які слова належать до архаїзмів, а які – до історизмів?
4. У чому специфіка конфесійної лексики?
5. У чому сутність емоційно-експресивної лексики?
6. З'ясуйте особливості вивчення активної та пасивної лексики в середній школі.

Завдання

1. Із текстів ЗМІ випишіть по 5 реченнєвих конструкцій із неологізмами. З'ясуйте, які з них є загальномовними, а які – індивідуальними.

2. Із творів художньої літератури (будь-якого автора – на вибір) випишіть застарілу лексику, з'ясуйте її значення.

3. Із творів сучасних письменників доберіть приклади конфесійної лексики (5-7 речень).

4. Із художніх, масмедійних текстів випишіть по 5 реченнєвих конструкцій з неологізмами, історизмами, архаїзмами.

5. Прокоментуйте міркування Д. Павличка. Поясніть орфограми і пунктограми в тексті.

Новітня русифікація України набагато страшніша... Вона не накинута нам ззовні, вона є виплодом хахла, манкурта, яничара, одержимого ненавистю до свого національного походження.

6. Запропонуйте свої тести до теми (5-7).

7. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3-5 завдань).

8. Підготуйте письмову відповідь на питання: Вивчення активної та пасивної лексики в ЗЗСО.

Тема 15

ЛЕКСИКОГРАФІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (2 год.)

План

1. Словники – джерело вивчення української лексики.
2. Типи сучасних словників української мови.
3. Характеристика тлумачних, перекладних, етимологічних словників.
4. Фразеологічні словники.
5. Термінологічні словники.
6. Словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів.
7. Орфографічні, орфоепічні словники.
8. Словники мови письменників.
9. Інші словники.
10. Будова словникових статей.
11. Основи національного корпусу української мови.
12. Створення електронних словників.
13. Значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури особистості.

14. Вивчення лексикографії на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови. Київ : Інститут української мови НАН України, 2005.

3. Корпусна лінгвістика / [В.А. Широков, О.В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін.]. Київ : Довіра, 2005.

4. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

5. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

6. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

7. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

8. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.]. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

Словники

1. Активні ресурси сучасної української номінації : ідеографічний словник нової лексики / Є. А. Карпіловська та ін. ; Відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : ТОВ «КММ», 2013. 416 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

3. Головащук С. І. Словник наголосів : понад 20 000 слів. Київ : Наук. думка, 2008. 287 с.

4. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140000 тис. слів / відп. ред. Н. Ф. Клименко. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.

5. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. Київ : Рад. шк., 1986. 221 с.

6. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. Львів : Фенікс, 1996. 223 с.

7. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. Київ : Довіра, 2001. 284 с.

8. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонімічних рядів / [5-е вид., опрац. і значно допов.]. Львів : БаК, 2014. 544 с.

9. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів. Київ: Рад. шк., 1988. 198 с.

10. Нелюба А.М., Редько Є.О. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник / за ред. А. М. Нелюби. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 204 с.

11. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. [уклад. М. Пещак та ін.]. Київ : Довіра, 2003.

12. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови. Київ : Довіра, 1999.

13. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Київ : Знання, 2006. 367 с.

14. Словник синонімів української мови : у 2 т. / [ред.: А. А. Бурячок та ін.]. Київ : Наук. думка, 2006.

15. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

16. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

17. Словник української мови у 20 -ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.

18. Словник труднощів української мови. / [відп. ред. Т. С. Дорошенко]. Харків : Торсінг плюс, 2010. 416 с.

19. Туровська Л. В., Василькова Л. М. Нові слова та значення : словник. Київ : Довіра, 2008. 271 с.

20. Український орфографічний словник : понад 175 000 слів / [уклад. В. В. Чумак та ін.; голова редкол. В. Г. Складенко]. [вид. 9-е, перероб. і допов.]. Київ : Довіра, 2009. 1011 с.

21. Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. Київ : Наукова думка, 1993.

Електронні інформаційні ресурси

1. <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>
2. <http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
3. <http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007/>
4. <http://slovopedia.org.ua/35/53392-0.html>
5. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
6. <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
7. <http://litton.org.ua/orfografiya/ochu-buti-gramotnim>
8. <http://osvita.ua>
9. <http://www.mova.info>
10. Блог «Центр культури української мови» Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://centrkum.blogspot.com/>
11. Офіційний сайт української мови. URL: https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punkt_uacija/7
12. Сайт електронної бібліотеки «Україніка» НАН України. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/UA/elib.exe>.
13. Сайт Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. URL: <http://www.inmo.org.ua/library.html>.
14. Сайт Інституту української мови НАН України. URL: <http://www.nas.gov.ua>.
15. Тезаурус з комп'ютерної лексикографії. URL: <http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=188&vucid=1>.
16. Тезаурус з лінгвістичної термінології. URL: http://www.mova.info/mov_thes.aspx?l1=68.
16. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.
17. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

18. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с.

URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmova_6klas_Zabolotnyj.pdf

19. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

20. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

21. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Ключові поняття: лексикографія, словники, типи словників, тлумачні словники, перекладні словники, етимологічні словники, фразеологічні словники, термінологічні словники, орфографічні словники, орфоепічні словники, словники мови письменників, словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів.

Питання для самоперевірки

2. На які типи диференціюють сучасні словники української мови?

3. У чому особливості тлумачних, перекладних, етимологічних словників?

4. У чому сутність фразеологічних словників?

5. Які Вам відомі термінологічні словники?

6. У чому специфіка словників антонімів, синонімів, паронімів, омонімів?

7. У чому специфіка орфографічних та орфоепічних словників?

8. Які вам відомі словники мови письменників?
9. Якою є побудова словникових статей?
11. Які ви знаєте лексикографічні праці української діаспори?
12. У чому специфіка лексикографічної роботи в 21 столітті?
13. Яке значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури особистості.
14. У чому специфіка вивчення лексикографії в ЗЗСО?

Завдання

1. Випишіть зразки словникових статей (по одному зразку зі словників різних типів).
2. Підготуйте презентацію на одну із запропонованих тем «Лексикографічні праці останніх двох десятиріч», «Комп'ютерна лексикографія».
3. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими, науково-популярними чи іншими джерелами.
4. Запропонуйте свої 5-7 тестів до теми.
5. Запропонуйте свої практичні завдання до теми для учнів ЗЗСО (3-5 завдань).
6. Підготуйте письмово відповідь на питання «Лексикографічна компетентність учителя» (до 3-х стор.).
7. Дайте письмово відповідь на питання: Вивчення лексикографії на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Тема 16 ФРАЗЕОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (2 год.)

План

1. Основні типологічні ознаки фразеологізмів.
2. Семантична класифікація фразеологізмів. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.
3. Типи фразеологізмів за походженням та емоційно-експресивними функціями.
4. Джерела української фразеології.
5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова та вислови.
6. Трансформація фразеологічних одиниць у тексті.
7. Особливості вивчення фразеологічних одиниць у школі.

Література

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища шк., 1987.

2. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наук. думка, 1989.

3. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.

5. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.

6. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009.

6а. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : [монографія]. Луцьк: Вежа, 2007.

7. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.

8. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

9. Мельник І. А. Значення курсу «Фонетика і лексикологія української мови» у професійній підготовці майбутніх учителів-словесників. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів IV Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції*, 14 квітня 2021 року, Луцький національний технічний університет. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2021.

10. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/N>

[avchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf)

11. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

12. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

13. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

14. Словник української мови у 20-ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.

15. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

16. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

17. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

18. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

19. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

20. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

21. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ :

Гене́за, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

22. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Гене́за, 2018. 256 с.

URL:https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoval_6klas_Zabolotnyj.pdf

23. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>

24. Фразеологічний словник української мови / [уклад.: В. М. Білоноженко та ін.]. Київ : Наук. думка, 1999. Т.1-2.

25. Melnyk I., Holoιukh L., Kalishchuk D., & Levchuk I. Verbal Markers of the Concept of Peace: Psycholinguistic and Lexical Analyses. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2020, 7(2). (У співавт.). (Scopus).

Ключові поняття: фразеологія, фразеологізми, фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення, прислів'я, приказки, крилаті слова, крилаті вислови.

Питання для самоперевірки

1. Що являє собою фразеологія сучасної української літературної мови?
2. Які основні типологічні ознаки фразеологізмів?
3. Як класифікуються фразеологізми за семантикою?
4. Які джерела української фразеології?
5. Чи належать прислів'я і приказки, крилаті слова та вислови до фразеологічних одиниць?
6. Що являють собою мовні кліше?
7. Чи допустимі мовні кліше в різностильових текстах?
8. Як відбувається трансформація фразеологічних одиниць у текстах ЗМІ?
9. Окресліть особливості вивчення фразеологічних одиниць у ЗЗСО.

Завдання

1. Із сучасних художніх, публіцистичних текстів виписіть 10 реченневих конструкцій із фразеологізмами. Поясніть їхнє значення.

2. Із мас-медійних текстів випишіть 10 реченнєвих конструкції із фразеологічними одиницями, що зазнали трансформації у тексті. Поясніть їхнє значення.

3. Випишіть зразки словникових статей (по одному зразку зі словників різних типів).

4. Самостійно видозмініть кілька фразеологічних одиниць, щоб вони набули нового звучання.

5. З'ясуйте, в якому реченні використаний фразеологічний зворот?

а) Життя людське багатогранне, і кожна його пора по-своєму прекрасна.

б) Побачивши великий натовп людей, перехожі дивувалися.

в) Лексикографія — розділ мовознавства, пов'язаний зі створенням словників та опрацюванням їх теоретичних задач.

г) Хлопець був ні живий ні мертвий.

6. Установіть відповідність між фразеологізмом і його значенням:

1) брати за чисту монету

2) хоч маком сій

3) брати ноги на плечі

4) на ходу підметки зривати

а) тихо

б) утікати

в) діяти відчайдушно і нахабно

г) щиро вірити

д) бути розчарованим.

7. Запропонуйте 5-7 тестів до теми

8. Запропонуйте свої практичні завдання до теми для учнів ЗЗСО (3-5 завдань).

9. Дайте письмово відповідь на питання: Особливості вивчення фразеологічних одиниць у школі.

Завдання для самостійного опрацювання

За змістовим модулем 2 на самостійну роботу відведено 26 год.

Самостійна робота охоплює опрацювання запропонованої літератури до тем змістового модуля 2, підготовку теоретичних питань, виконання практичних завдань і вправ, передбачених планами практичних занять *змістового модуля 2 (див. плани практичних занять)*. Ефективність самостійної роботи здобувача

першого (бакалаврського) рівня викладач виявляє на практичних заняттях, під час тематичного (модульного) контролю і відбиває в загальній оцінці за тему і змістовий модуль.

Методичні вказівки щодо написання рефератів

Написання реферату на запропоновану тему передбачає, щоб студент самостійно підібрав та опрацював основну та додаткову літературу з обраної теми, продемонстрував уміння користуватися Інтернет-ресурсами, умів критично аналізувати опрацьовані джерела, логічно і послідовно викладати матеріал, усебічно розкривати передбачені планом питання, мати власний погляд на складні проблеми лінгвістики, які не знайшли однозначного висвітлення в лінгвістичній науці, ілюструвати теоретичні положення широким фактичним матеріалом, публічно виголошувати опрацьований науковий матеріал, давати аргументовані відповіді на поставлені запитання, своєчасно виконати роботу і відповідно до вимог її оформити.

Структура дослідження

Титульний аркуш

Повинен містити найбільш суттєві для ідентифікації роботи вихідні відомості.

Зразок:

Міністерство освіти і науки України

Факультет філології та журналістики

Кафедра української мови

Назва дослідження

Прізвище, ім'я, по батькові студента,

шифр академічної групи, де навчається студент

Прізвище, ім'я, по батькові,

науковий ступінь, вчене звання наукового керівника

Місто – рік

Титульний аркуш є першою сторінкою дослідження. Його включають до загальної нумерації сторінок, проте на титульному аркуші номер сторінки не ставлять.

Анотація та ключові слова

Анотація – коротка характеристика тематичного змісту дослідження. Обсяг – 300–500 знаків.

Сукупність ключових слів повинна відображати основний зміст дослідження. Загальна кількість ключових слів – відп'ятидо десяти.

Аркуш, на якому розташована анотація та ключові слова, є другою сторінкою дослідження. Її включають до загальної нумерації

сторінок, проте на аркуші, де розміщено анотацію та ключові слова, номер сторінки не ставлять.

Зміст

Зміст повинен містити найменування та номери початкових сторінок усіх структурних частин: вступу, усіх розділів основної частини, висновків, списку використаної літератури, додатків (якщо необхідно). Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами без знака №. у правому верхньому кутку.

Вступ

Розкриває зміст наукової проблеми та її значущість. Потрібно обґрунтувати необхідність проведення дослідження, його актуальність, сформулювати мету і завдання, об'єкт та предмет дослідження, схарактеризувати використані в дослідженні методи, обґрунтувати теоретичну та практичну цінність праці, вказати, де було оприлюднено її результати.

Основна частина

Складається з розділів та підрозділів, у яких стисло, логічно і аргументовано викладено зміст і результати проведеного дослідження. У процесі написання основної частини праці студент обов'язково повинен робити покликання на авторів і джерела, з яких запозичив матеріал або окремі положення.

Кожний розділ розпочинається з нової сторінки.

Висновки.

Викласти найбільш важливі наукові та (чи) практичні результати проведеного дослідження.

Важливо висловити власну думку з приводу основних положень досліджуваної теми, аргументувати свою позицію.

Список використаної літератури необхідно укласти в алфавітному порядку з дотриманням державного стандарту (ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006).

Додатки (за необхідності).

Вимоги до оформлення реферату

Обсяг – 20–25 друкованих сторінок, формат А4, відстань між рядками – 1,5, кегль – 14, шрифт – TimesNewRoman, поля: ліворуч, угорі, внизу – 2,5 см, праворуч – 1 см, абзац – 1,25 см

Рекомендований перелік тем

1. Звуковий склад мови – феномен національної культури.
2. Мовні норми української літературної мови 20 – початку 21 століття: становлення та кодифікація,
3. Варіанти літературних норм.
4. Літературна мова та діалект.
5. Культура мовлення вчителя-словесника.
6. Мовний портрет сучасного студента.
7. Українська мова на тлі інших слов'янських.
8. Проблема вирізнення стилів у сучасному мовознавстві.
9. Стель – це людина.
10. Аспекти дослідження наголосу в сучасному мовознавстві.
11. Питання про словесний наголос у науковій літературі.
12. Функціональні особливості наголосу.
13. Правильна вимова – ознака культури.
14. Історія української графіки.
15. Історія становлення українського правопису.
16. Особливості вимови і правопису слів іншомовного походження.
17. Інтенація і комунікативна спрямованість висловлення.
18. Інтенація і культура мовлення.
19. Фонетичні засоби стилістики.
20. Евфонічні чергування в сучасній українській мові.
21. Фонетична варіантність слова і мовна експресія.
22. Значення словників для піднесення загальної і мовної культури особистості.
23. Лексикографічні праці останніх двох десятиріч.
24. Комп'ютерна лексикографія.
25. Тенденції розвитку сучасної української лексики (кінець 20 – початок 21 ст).
26. Іншомовні слова: за чи проти?
27. Зміни в лексичному складі української літературної мови 20 – початку 21 століття.
28. Територіальні діалекти української мови
29. Соціальні діалекти української мови.
30. Трансформація фразеологізмів як засіб увиразнення художніх текстів.

Питання для підсумкового контролю

Фонетика як наука про звукову будову мови. Звуковий склад мови – феномен національної культури. Звукові одиниці сучасної української літературної мови, їх класифікація. Аспекти вивчення звуків сучасної української літературної мови. Фонетика і фонологія – два розділи однієї лінгвістичної дисципліни. Акустичні та соматичні методи дослідження. Теоретичне і практичне значення фонетики. Місце фонетики серед інших лінгвістичних одиниць. Значення курсу «Фонетика і лексикологія української мови» у професійній підготовці майбутніх учителів-словесників. Проблема вивчення звукових одиниць у середній школі.

Загальна характеристика та класифікація звуків мови. Голосні звуки. Артикуляційні та акустичні особливості звуків. Будова мовного апарата. Активні та пасивні мовні органи. Фази артикуляції окремого звука: екскурсія – витримка – рекурсія. Коартикуляція. Диференціація звуків на голосні та приголосні, їх визначальні риси. Артикуляційно-акустична класифікація голосних звуків. Питання про артикуляцію голосного І. Зміни голосних звуків у потоці мовлення. Особливості вивчення голосних звуків на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Артикуляційно-акустичні характеристики приголосних звуків. Артикуляційно-акустичні особливості приголосних: класифікація приголосних за місцем творення; характеристика приголосних за способом творення; характеристика приголосних за звучністю; класифікація приголосних за акустичним вираженням. Палаталізація приголосних: класифікація приголосних за ступенем вияву м'якості; позиції пом'якшення приголосних. Особливості вивчення приголосних звуків у ЗЗСО.

Взаємодія звуків у потоці мовлення. Асиміляція приголосних, її різновиди. Дисиміляція приголосних, її різновиди. Проблема подовження і подвоєння приголосних звуків у лінгвістичній літературі. Спрощення в групах приголосних. Інші звукові зміни. Фонетична транскрипція, її типи. Транслітерація. Проблема вивчення взаємодії звуків у потоці мовлення в середній школі. Особливості вивчення транскрипції на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Функціональний аспект у вивченні звукових одиниць. Поняття фонем. Диференційні та недиференційні ознаки фонем. Фонема й алофони. Слабка і сильна позиції фонем. Щербівська та Московська

фонологічні школи. Фонологічна інтерпретація звукових змін різними мовознавчими школами. Висвітлення поняття фонем у працях українських лінгвістів. Лінгводидактична інтерпретація звукових одиниць у ЗЗСО.

Система фонем сучасної української літературної мови. Поняття системи у фонології. Склад фонем сучасної української літературної мови. Розвиток поглядів на систему голосних і приголосних фонем сучасної української літературної мови. Склад українських голосних фонем. Головні вияви і варіанти голосних фонем. Класифікація приголосних фонем. Аналіз приголосних фонем у головних виявах. Фонематична транскрипція.

Фонологічна інтерпретація звукових змін. Модифікації фонем і чергування як види звукових змін, їх особливості. Модифікації голосних фонем. Модифікації приголосних фонем. Фонетичні та історичні чергування. Зв'язок фонем та морфем. Поняття морфем. Питання про морфонологію як учення про морфологічне використання фонологічних засобів. Характеристика фонетичних чергувань приголосних: чергування приголосних за дзвінкістю – глухістю; чергування приголосних за місцем і способом творення; чергування приголосних за твердістю – м'якістю; чергування приголосних з фонемним нулем; позиційні чергування голосних | у |, | і | з приголосними | в |, | й |. Найдавніші чергування голосних. Чергування голосних пізнішого періоду. Чергування | О |, | Е | з | І |: історична довідка про виникнення цього чергування; чергування | О |, | Е | з | І | при словозміні; чергування | О |, | Е | з | І | при словотворенні; відхилення в чергуванні цих фонем. Чергування | О |, | Е | з нульовою фонемою. Чергування | О | з | Е | після шиплячих та j: історична довідка; закономірність цього чергування в сучасній українській мові; випадки порушення правил вживання О, Е після шиплячих та j. Чергування |И| з | О | у фонемосполученнях | РИ |, | ЛИ |, | РО |, |ЛО|. Історичні чергування приголосних. Чергування | Г |, | К |, | Х | – | Ж |, | Ч |, | Ш | – | З |, | Ц |, | С | як наслідок першої, другої та третьої палаталізацій. Чергування | Д | – | ДЖ |, | Т | – | Ч |, | З | – | Ж |, | С | – | Ш |, | ЗД | – | ЖДЖ | тощо в дієслівних формах. Чергування губних у сполученнях *губний + Л* та *губний + j*. Зміна приголосних при творенні слів за допомогою суфіксів – *ськ(ий)*, – *ств(о)*, – *ин(а)*. Лінгводидактична інтерпретація чергувань у середній школі.

Склад і складоподіл в українській мові. Основні фонетичні одиниці мовлення. Поняття про склад. Теорії складоподілу.

Характеристика складу як явища фонетичного. Склад як явище фонологічне. Типи складів. Основні закономірності складоподілу в сучасній українській мові. Морфемне членування слова та складоподіл. Орфографічний складоподіл. Специфіка вивчення складу та складоподілу в середній школі.

Наголос та його роль у сучасній українській літературній мові. З історії української акцентології. Аспекти дослідження наголосу. Типи наголосу залежно від засобів виділення одиниць звучання. Головний та побічний наголос. Дублетні наголоси. Функціональні особливості наголосу. Наголошування іменників. Наголошування прикметників і займенників. Наголошування числівників. Наголошування дієслів. Наголошування прислівників. Наголошування службових частин мови. Особливості наголошування складних слів. Проблема вивчення наголосу на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Українська орфоепія. Поняття орфоепії. Орфоепічні норми та їх суспільне значення. Орфоепічні норми в системі сучасного українського вокалізму. Орфоепічні норми в системі сучасного українського консонантизму. Вимова слів іншомовного походження. Типи вимовних помилок, причини їх виникнення. Орфоепічні словники. Вивчення орфоепії на тлі компетентісно орієнтованого навчання в ЗЗСО.

Інтонація як фонетичний засіб вираження змістових та емоційних особливостей висловлення. Інтонація і комунікативна спрямованість висловлення. Компоненти інтонації. Типи інтонаційних конструкцій в українській мові. Фонологія фрази. Особливості вивчення інтонації в ЗЗСО.

Фонетична стилістика. Книжний і розмовний стилі вимови. Проблеми фоностилістики. Евфонічність і засоби евфонізації української мови. Фонетичні засоби стилістики. Засоби евфонізації української мови і компетентісно орієнтоване навчання в ЗЗСО.

Лексикологія сучасної української літературної мови. Предмет і завдання лексикології сучасної української мови. Слово – основна одиниця мови. Слово і поняття. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень слова. Однозначні та багатозначні слова. Лексична норма, її просторова і часова глибина. Динаміка лексичної норми. Способи перенесення значень слів. Слова-символи. Метафори, метонімії, синекдохи. Тлумачні словники. Особливості вивчення лексикології в школі.

Лексика української мови з погляду її походження. Основні історичні шари слів у лексичному складі української мови. Лексичні запозичення зі слов'янських мов. Старослов'янізми. Слова, запозичені з неслов'янських мов. Українські слова в інших мовах. Етимологія іншомовних слів та власне українських. Інтернаціоналізми та екзотизми. Словники іншомовних слів. Вивчення лексики з погляду походження в середній школі.

Лексика української мови з погляду стилістичного вживання. Функціонально-стильова диференціація лексики української мови. Лексика української мови за сферами вживання: стилістично-нейтральна (міжстильова) і стилістично забарвлена (книжна, розмовна, просторічна, термінологічна, емоційно-забарвлена лексика, професіоналізми, діалектизми, жаргонізми, арготизми). Лексика, територіально обмежена в ужитку (діалектизми), аспекти її вивчення. Просторіччя. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми та їхнє стилістичне використання. Термінологічна лексика. Наукова та виробничо-технічна термінологія. Сфера поширення й функції термінів. Поняття терміносистеми. Професіоналізми. Лексика з погляду стилістичного вживання на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Багатство української лексики. Омоніми, їх різновиди. Синоніми. Типи синонімів. Синонімічний ряд. Антоніми, їх види. Антонімічні пари. Пароніми, їх різновиди. Стилiстичні функції паронімів. Парономазія. Уникнення штампів. Характеристика словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів. Проблема міжмовної омонімії та паронімії. Вивчення омонімів, синонімів, антонімів, паронімів у середній школі.

Активна та пасивна лексика. Особливості активної та пасивної лексики. Неологізми: загальномовні, індивідуально-авторські. Функціонування неологізмів у засобах масової інформації. Застаріла лексика: архаїзми, історизми. Конфесійна лексика. Емоційно-експресивна лексика. Вивчення активної та пасивної лексики в ЗЗСО.

Лексикографія української мови. Словники – джерело вивчення української лексики. Типи сучасних словників української мови. Характеристика тлумачних, перекладних, етимологічних словників. Фразеологічні словники. Термінологічні словники. Словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів. Орфографічні, орфоепічні словники. Словники мови письменників. Інші словники. Будова

словникових статей. Основи національного корпусу української мови. Лексикографічна робота в українській державі. Створення електронних словників. Значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури особистості. Вивчення лексикографії в середній школі.

Фразеологія сучасної української літературної мови. Основні типологічні ознаки фразеологізмів. Семантична класифікація фразеологізмів. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення. Типи фразеологізмів за походженням та емоційно-експресивними функціями. Джерела української фразеології. Прислів'я і приказки. Крилаті слова та вислови. Трансформація фразеологічних одиниць у тексті. Особливості вивчення фразеологічних одиниць на тлі сучасного освітнього процесу в ЗЗСО.

Політика оцінювання

Під час вивчення навчальної дисципліни «Фонетика і лексикологія української мови» здобувач першого (бакалаврського) рівня має виконувати завдання відповідно до програми силабусу, відвідувати лекції, практичні заняття з курсу, дотримуватись графіку та розкладу занять, затверджених факультетом, має опрацювати матеріал, передбачений планом практичного заняття (опрацювати рекомендовану до теми літературу, мати конспекти лекції, аналізувати теоретичний матеріал, володіти термінологічним словником дисципліни, підготувати відповіді відповідно до плану практичних занять, доповнювати та коментувати відповіді інших здобувачів, виконувати запропоновані практичні завдання), своєчасно звітувати і виконувати поставлені перед ним завдання. Здобувач освітнього рівня має також своєчасно виконувати модульні контрольні роботи.

Поточним контролем передбачені відповіді на практичних заняттях. Він має на меті перевірку рівня знань, наявності конспекту та виконання науково-дослідних пошукових (самостійних) завдань. За умови успішного виконання усіх видів завдань, передбачених планом одного практичного заняття, максимально можна отримати 2, 5 бали. Максимальна кількість балів, які здобувач може отримати за поточний контроль, становить 40.

За відсутності на занятті з поважних причин (хвороба та ін.) обсяг необхідного навчального матеріалу має бути засвоєний і складений викладачеві офлайн або онлайн з урахуванням електронних можливостей (Viber, Zoom та ін.).

На основі оцінки (балів) за навчальну роботу протягом семестру та оцінки (балів) за модульний контроль виставляється рейтингова оцінка. Рейтинг з дисципліни максимально становить 100 балів у такому співвідношенні: 40 балів (максимально) здобувач освітнього рівня отримує за роботу протягом семестру (поточний контроль) і 60 балів (максимально) за модульний контроль (модульні контрольні роботи № 1, 2) (відповідно МКР № 1 – 30 балів, МКР № 2 – 30 балів). Здобувачі освіти, які під час вивчення курсу в підсумку набрали 75 балів і вище, екзамен отримують автоматично: добре (75-81), дуже добре (82-89), відмінно (90-100). Усі інші готуються до іспиту за основними питаннями курсу. На іспиті максимально можна

отримати 60 балів, до яких додаються лише бали за поточний контроль.

Якщо здобувач хоче покращити підсумковий бал за аудиторну роботу, пропонуємо підготувати презентації до п'яти тем практичних занять або написати п'ять лінгвістичних есе на запропоновані теми (на вибір). Максимально можна отримати за цей вид діяльності 5 балів. Здобувачі першого (бакалаврського) рівня, що є учасниками проблемних груп, переможцями тематичних студентських олімпіад, учасниками науково-практичних конференцій, авторами відповідних публікацій (статей або тез), мають право отримати додатково 5 балів до поточного оцінювання за семестр (додаткові бали можна отримати лише один раз).

Здобувачам освіти також можуть бути зараховані результати навчання, здобуті в процесі формальної, неформальної та інформальної освіти. Відповідно до встановленого порядку можуть бути визнані результати навчання, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають одному заліковому модулю в цілому (але не більше 6 кредитів за навчальний рік), або окремому змістовому модулю, темі (темам), які передбачені силабусом.

Докладнішу інформацію можна отримати за покликанням: [«ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки»](#).

Дотримання правил навчальної етики та академічної доброчесності.

Увесь навчальний процес побудований на засадах доброчесності, справедливості, порядності, відповідальності за результати своєї діяльності, довіри та толерантності до його учасників, об'єктивності оцінювання, соціальної та гендерної рівності. Учасник освітнього процесу повинен дотримуватися навчальної етики, толерантності стосовно всіх учасників процесу навчання, не порушувати часових меж та лімітів навчального процесу.

Для забезпечення довіри до результатів навчання категорично заборонено списувати під час виконання модульних контрольних робіт, тестів, на іспиті та ін. Усі письмові роботи, виконані здобувачами освітнього рівня, за наявності сумнівів в академічній доброчесності можуть бути перевірені за допомогою систем антиплагіату. Жодна з форм порушення академічної доброчесності

(присвоєння чужих робіт чи ідей, плагіат, некоректне цитування та ін.) недопустима. За таких дій – адекватна реакція відповідно до нормативного документу – [«Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату»](#) .

Дотримання академічної доброчесності відповідно до Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки, здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання завдань поточного та підсумкового контролю (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Основні види відповідальності здобувачів освіти за порушення академічної доброчесності (ч.6 статті 42 Закону України «Про освіту»):

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування з університету;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих університетом пільг з оплати навчання.

Із загальними засадами, цінностями, принципами та правилами етичної поведінки учасників освітнього процесу, якими вони повинні керуватися у своїй діяльності, можна докладно ознайомитися в – [«Кодексі академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки»](https://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf).<https://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>

Політика щодо дедлайнів та перескладання.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня допускається до складання іспиту за вчасного виконання усіх видів завдань,

передбачених силабусом навчальної дисципліни, в терміни, передбачені факультетом. У випадку незадовільної підсумкової оцінки здобувач має можливість повторного складання усного іспиту викладачеві відповідно до переліку запропонованих питань в терміни, визначені розкладом залікової сесії.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня має можливість порушити будь-яке питання, яке має стосунок до процедури проведення чи оцінювання контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуте відповідно до попередньо визначених процедур у ЗВО. Для врегулювання конфліктів у навчальному та освітньому процесі керуємося нормативним документом. *Деталі за покликанням: [Положення про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ВНУ імені Лесі Українки](#), пункт 5 «ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ»).*

Розподіл балів та критерії оцінювання

На основі оцінки (балів) студента за навчальну роботу протягом семестру та оцінки (балів) за відповідь на екзамені виставляється рейтингова оцінка. Рейтинг студента з дисципліни максимально становить 100 балів у такому співвідношенні: 40 балів (максимально) студент отримує за роботу протягом семестру (поточний контроль) і 60 балів (максимально) за модульний контроль (модульні контрольні роботи № 1, 2) (відповідно МКР № 1 – 30 балів, МКР № 2 – 30 балів). Якщо студент протягом семестру в підсумку за змістові модуліта модульний контроль набрав менше ніж 75 балів, він складає іспит. На іспиті максимально можна отримати 60 балів, до яких додаються бали лише за поточний контроль.

Дисципліна «Фонетика і лексикологія української мови» складається з двох змістових модулів.

За такої умови підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
2. модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Змістовим модулем 1 передбачено 7 практичних занять; що охоплює 9 тем, а змістовим модулем 2 – 7 практичних занять і відповідно 7 тем запропоновано для опрацювання. За теми **1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16** студент максимально може отримати **2,5** бали, відповідно у сумі **30** балів; за теми **4-5, 6-7** відповідно по **5** балів, разом **10**. Усього **40 балів**.

На практичному занятті **2,5 бали** набирають студенти, котрі опрацьовують запропоновані основні та додаткові джерела з теми, критично аналізують викладений у наукових працях матеріал, глибоковисвітлюють передбачені планом практичного заняття теоретичні питання, вичерпно відповідають на додаткові питання, аргументують теоретичні положення прикладами, застосовують знання теоретичного матеріалу на практиці, у повному обсязі та без помилок виконують запропоновані практичні завдання, правильно й доречно вживають мовні засоби відповідно до конкретної комунікативної ситуації, виявляють та виправляють помилки, що спотворюють усне та писемне мовлення; **2 бали** отримують студенти, котрі опрацьовують запропоновані основні та додаткові джерела з теми, аналізують викладений у наукових працях матеріал, висвітлюють передбачені планом практичного заняття теоретичні

питання, відповідають на додаткові питання, аргументують теоретичні положення прикладами, застосовують знання теоретичного матеріалу на практиці, у повному обсязі та з незначними помилками виконують запропоновані практичні завдання, правильно вживають мовні засоби відповідно до конкретної комунікативної ситуації, виявляють та виправляють помилки, що спотворюють усне та писемне мовлення; **1,5 бала** студенти отримують за умови, коли опрацьовують запропоновані основні джерела з теми, аналізують викладений у наукових працях матеріал, висвітлюють передбачені планом практичного заняття теоретичні питання, проте не завжди відповідають на додаткові питання, неаргументують теоретичні положення прикладами або не застосовують знання теоретичного матеріалу на практиці, не в повному обсязі або з незначними помилками виконують запропоновані практичні завдання, не завжди доречно вживають мовні засоби, що відповідають конкретній комунікативній ситуації або виявляють та виправляють не всі помилки, що спотворюють усне та писемне мовлення; **1 бал** набирають студенти, якщо опрацьовують не в повному обсязі запропоновані основні джерела з теми, аналізують з помилками викладений у наукових працях матеріал, неточно висвітлюють передбачені планом практичного заняття теоретичні питання, не завжди відповідають на додаткові питання, неправильно аргументують теоретичні положення прикладами, не застосовують знання теоретичного матеріалу на практиці, не в повному обсязі або з помилками виконують запропоновані практичні завдання, не завжди доречно вживають мовні засоби, що відповідають конкретній комунікативній ситуації, допускають та не завжди виявляють та виправляють помилки, що спотворюють усне та писемне мовлення; **0,5 бала** отримують студенти, які опрацьовували не в повному обсязі запропоновані основні джерела з теми, аналізують з помилками викладений у наукових працях матеріал, неточно висвітлюють передбачені планом практичного заняття теоретичні питання, не відповідають на додаткові питання, неаргументують теоретичні положення прикладами, не застосовують знання теоретичного матеріалу на практиці, не в повному обсязі або з помилками виконують запропоновані практичні завдання, не доречно вживають

мовні засоби, що відповідають конкретній комунікативній ситуації, допускають помилки, що спотворюють усне та писемне мовлення.

За поточний контроль максимально можна отримати **40 балів**.

Виконання комплексу практичних та самостійних завдань має сприяти всебічному вивченню значного за обсягом теоретичного матеріалу фонетичного, фонологічного, орфоепічного, графічного, орфографічнолексичного, фразеологічного, лексикографічного мовних рівнів, знання яких необхідні для подальшого вивчення інших розділів „Сучасної української літературної мови», закласти основи системного підходу до аналізу лінгвальних одиниць, практично оволодіти фонетичними, фонологічними, орфоепічними, графічними, орфографічними нормами сучасної української літературної мови, виробити в майбутніх філологів науковий лінгвістичний світогляд та навички вести самостійну дослідницьку роботу, правильно й доречно вживати мовні засоби відповідно до конкретної мовленнєвої ситуації, уникати помилок, що спотворюють усне та писемне мовлення і т.д.

Модульний контроль, спрямований на виявлення рівня знань студентів, оцінюється 60 балами. Він охоплює дві модульні контрольні роботи (відповідно МКР № 1 – 30 балів, МКР № 2 – 30 балів), кожна з яких об'єднує по п'ять питань (два теоретичних і три практичного характеру), за кожне з яких максимально можна отримати 6 балів. Завдання модульної контрольної роботи повинні забезпечити свідоме засвоєння, глибоке розуміння та ґрунтовний аналіз фонетичної, фонологічної, орфоепічної, графічної, орфографічної, лексичної, фразеологічної, лексикографічної систем сучасної української літературної мови. Вони орієнтовані не на механічне відтворення теоретичного матеріалу підручників та навчальних посібників, а насамперед на осмислення та зіставлення мовного матеріалу, його систематизацію, самостійний підбір ілюстрацій. Питання контрольної роботи ґрунтуються на принципах української академічної науки, а також передбачають висвітлення тих теоретичних ідей, які найповніше відображають сучасний стан наукової думки. Теоретичні питання охоплюють основні теоретичні положення фонетики, фонології, орфоепії, графіки, орфографії, лексикології, фразеології, лексикографії сучасної української літературної мови. Виконання практичних завдань передбачає застосування студентами знань, набутих на практиці. Це звичайно

навички запису тексту фонетичною та фонематичною транскрипцією, здійснення фонетичного та лексичного розбору слів тощо.

0–25 балів студент отримує за умови, якщо продемонстрував глибокі знання теоретичного матеріалу, уміє систематизувати і зіставити, логічно і послідовно викласти мовний матеріал, ілюструє теоретичні положення прикладами, правильно або майже без помилок виконує запропоновані завдання практичного характеру.

24–19 бали студент отримує за умови, якщо продемонстрував необхідні знання теоретичного матеріалу, логічно і послідовно викладає мовний матеріал, проілюструвавши теоретичні положення прикладами, з незначними помилками виконує запропоновані практичні завдання.

18–13 балів студент отримує за умови, якщо продемонстрував достатній рівень знань теоретичного матеріалу, не завжди послідовно викладає мовний матеріал, непослідовно підтверджує теоретичні положення прикладами, допускає помилки у завданнях практичного характеру.

12–7 балів студент отримує за умови, якщо продемонстрував низький рівень знань теоретичного матеріалу, непослідовно викладає мовний матеріал, не може підтвердити теоретичні положення прикладами, допускає ряд помилок у завданнях практичного характеру.

6–0 балів студент отримує за умови, якщо не висвітлив теоретичне питання, неправильно виконав практичні завдання.

Оцінювання іспиту здійснюється за 60-ти бальною шкалою:

45–60 балів – студент глибоко та всебічно аналізує основні та додаткові питання, дає вичерпні відповіді на них, уміє систематизувати і зіставити, логічно і послідовно викласти мовний матеріал, робить глибокі та виважені висновки, теоретичні положення ілюструє самостійно дібраними прикладами, правильно або майже без помилок виконує комплекс запропонованих завдань практичного характеру;

30–44 бали – студент дає вичерпні відповіді на основні питання екзаменаційного білету, робить висновки, теоретичні положення ілюструє прикладами, з незначними помилками виконує запропоновані практичні завдання.

15–29 балів – студент дає загалом правильні відповіді, але допускає помилки та неточності, викладаючи мовний матеріал, робить ряд помилок у завданнях практичного характеру.

0–14 балів – студент не розкриває суті завдання, не здатен зробити правильні висновки, неправильно виконав практичні завдання.

Підсумковий контроль

Підсумковий контроль передбачений лише один раз відповідно до розкладу проведення лекційних занять. Відсутність студента на модульній контрольній роботі оцінюється у “0” балів. Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за модульну контрольну роботу в межах одного змістового модуля, становить 30. Максимальна кількість балів за модульний контроль після написання двох модульних контрольних робіт дорівнює 60.

Повторне складання підсумкового модульного контролю для здобувача освітнього рівня можливе за умови його відсутності з поважної причини відповідно до графіка, затвердженого кафедрою української мови.

Рівень знань студента за поточний і модульний контроль оцінюється в балах, фіксується в журналі. Підсумкова оцінка за національною шкалою заноситься в залікову відомість.

Здобувачі освіти, які під час вивчення курсу в підсумку набрали 75 балів і вище, екзамен отримують автоматично: добре (75-81), дуже добре (82-89), відмінно (90-100). Усі інші готуються до іспиту за основними питаннями курсу (із переліком питань до іспиту можна ознайомитися в навчально-методичних матеріалах, виданих до курсу). Кожен білет містить 3 питання, із-поміж яких 2 теоретичні і 1 практичного характеру. За кожне питання відповідно можна отримати по 20 балів, у підсумку – 60 балів. *Із критеріями оцінювання іспиту можна докладніше ознайомитися в навчально-методичних матеріалах курсу.*

У випадку незадовільної підсумкової оцінки студент має можливість повторного складання іспиту викладачеві відповідно до переліку запропонованих питань за графіком, затвердженим факультетом.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90–100	Відмінно	Зараховано
82–89	Добре	
75-81		
67-74	Задовільно	
60-66		
1–59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

Основні вимоги до запису тексту фонетичною та фонематичною транскрипціями

Деталізована фонетична транскрипція

У фонетичній транскрипції за основу береться український алфавіт. Проте 33 букви нашого алфавіту не можуть точно передати усіх відтінків звуків української мови, бо звуків у ній значно більше, ніж букв. А тому до букв додаються ще й спеціальні додаткові позначки, які ставляться над буквами, збоку біля них чи під ними.

Система літер і діакритичних знаків, вживаних для запису тексту фонетичною транскрипцією, називається фонетичним алфавітом. Фонетичний алфавіт має такі характерні особливості:

1. Із букв українського алфавіту в фонетичній транскрипції не вживаються **я, ю, є**, які в певних позиціях можуть позначати не один, а два звуки **[ja], [ju], [je]**; **ї**, що в усіх позиціях означає сполучення звуків **[ji]**; буква **щ**, яка завжди означає сполучення звуків **[шч]**; буква **ь**, що не означає ніякого звука; великі букви; апостроф та розділові знаки.

2. Використовуються букви з алфавітів інших мов: **w** – для позначення **губно-губного** варіанта фонем **/w/**: **[wúzol]**; **v** – для позначення **губно-зубного** варіанта цієї фонем: **[v'ítet]**; (паралельно може вживатися і буква **в**); **j** – для позначення варіанта фонем **/j/** перед голосними **[jábluko]** (замість **j** можна також вживати букву **й**).

Для різних відтінків вимови звуків застосовуються такі додаткові літери та діакритичні (розрізнявальні) знаки:

1. Для позначення різних відтінків вимови голосних вживаються маленькі букви, що ставляться над буквою відповідного голосного або вгорі збоку (**e^u, u^e, o^y**): **[ne^uró], [zi^emá], [go^ylúbka]**.

2. Більш передня артикуляція голосних заднього ряду, зумовлена сусідством м'яких приголосних, позначається крапкою вгорі перед буквою голосного або після неї: **[л'·у'du], [стá·н'te]**, а між двома м'якими приголосними – двома крапками над буквою голосного **[с'·а·д']**.

3. Нескладотворчий характер голосних **[i], [y]** позначаємо дужкою над відповідною буквою: **[при'їмі], [пóўній], [знаў]**.

4. М'якість приголосного позначається знаком ' (акут), що ставиться вгорі з правого боку букви: [m'ín'], [ден'].

5. Напівм'яка вимова приголосного передається знаком ˘ (апостроф) угорі з правого боку літери: [m'íc'·a·ц'], [в'íte"p].

6. Довгота приголосного позначається знаком : (двокрапка): [v'íd:áti]. В необхідних випадках позначається і м'якість подовженого приголосного: [знан':·á].

7. Звук [дж] позначається – [ДЖ], а звук [дз] – [ДЗ]: [хоДЖу́], [Дзv'ínók].

8. Назалізація звука позначається знаком [~] над ним: [соñ], [соñ].

9. Лабіалізація звука позначається невеличким кружечком [°] праворуч угорі: [с°он], [с°ум].

10. Глуха вимова сонорних приголосних позначається «дашком» під буквою: [мстúвиї], [смисл].

11. Складотворчість приголосного позначається маленьким кружечком під буквою: [центр].

12. У неоднокладових словах вживається знак наголосу (скісний штрих, який ставиться вгорі над буквою): [xáta].

13. Побічний наголос позначається таким самим штрихом, але з нахилом у протилежний бік: [с'íl'с'когосподáрс'киї].

14. Подвійний штрих вживається для позначення логічного наголосу: [зáўтра нам ви^eступáти].

15. На місці пауз у середині речення ставиться одна вертикальна риска [/].

16. На місці більшої паузи між реченнями ставиться двіриски [//] .

17. Пауза між синтагмами позначається знаком [ζ].

18. Висхідний рух мелодики позначається знаком [u] над наголошеним голосним.

19. Нисхідний рух мелодики позначається знаком [∩].

20. Перед початком питального речення ставиться обернений знак питання.

21. Перед початком окличного речення ставиться обернений знак оклику.

22. Записаний фонетичною транскрипцією текст звичайно беруть у квадратні дужки [].

Спрощена фонетична транскрипція

Успрощеній фонетичній транскрипції звичайно не позначаються:

1. Варіанти голосних, зумовлені сусідніми палаталізованими приголосними.
2. Назалізація звуків.
3. Лабіалізація звуків.
4. Глуха вимова сонорних приголосних.
5. Складотворчість приголосних.
6. Інтонаційні знаки.

Фонематична транскрипція

1. Знаки голосних фонем: /а /, /о /, /у /, /и /, /і /, /е /.
2. Знаки приголосних фонем: /б/, /п/, /в/, /м/, /ф/, /д/, /д' /, /т/, /т' /, /з/, /з' /, /с/, /с' /, /ц/, /ц' /, /л/, /л' /, /н/, /н' /, /р/, /р' /, /д̄з̄ /, /дз' /, /ж /, /ч /, /ш /, /д̄ж̄ /, /й /, /г /, /г /, /к /, /х /.
3. Для знаків фонем і слів у фонематичній транскрипції використовуються скісні дужки //.

Схема фонетичного аналізу

1. Записати слово фонетичною транскрипцією.
2. Розбити слово на склади і вказати:
 - а) скільки складів;
 - б) які з них відкриті, закриті, прикриті, неприкриті.
3. Наголошення слова:
 - а) головний (основний) і побічний (додатковий) наголос услові;
 - б) рухомий чи нерухомий;
4. Співвідношення між буквами і звуками в слові.
5. Акустично-артикуляційна характеристика голосних:
 - а) за ступенем глибини творення в порожнині рота: передній, задній ряд;
 - б) за ступенем наближення спинки язика до піднебіння: високе підняття, середнє, низьке;
 - в) за участю губ: лабіалізований, нелабіалізований;
 - г) складотворчий чи нескладотворчий; у;
 - г) алофоном якої фонемі є вказаний звук;
 - д) можливі чергування голосних фонем.
 - б) за участю шуму і голосу: сонорний, або сонант, шумний (дзвінкий, глухий);
 - б) за акустичним враженням: шиплячий, свистячий;
 - в) за місцем творення: губний (губно-губний, губно-зубний), язиковий (передньоязиковий, середньоязиковий, задньоязиковий), глотковий;
 - г) за способом творення: зімкнений, щілинний, зімкнено-щілинний, дрижачий,
 - г) за ступенем вияву м'якості: м'який (палатальний), пом'якшений (палаталізований), напівпом'якшений (напівпалаталізований);
 - д) алофоном якої фонемі є значений звук;
 - ж) можливі чергування приголосних у слові.
 7. Звукові зміни, що відбулися у слові (асиміляція, дисиміляція, метатеза, протеза, спрощення в групах приголосних тощо)

Зразок фонетичного аналізу

Вітчизна– 1.[в'іч: ұзна].

2. [в'і – ч: ұ – зна];

а) три склади;

б) усі склади відкриті, прикриті.

3. Наголошений другий склад, побічного наголосу немає, наголос нерухомий.

4. У слові 8 букв, 7 звуків: у довгому приголосному [ч:] реалізуються дві фонemi: /т/ і /ч/; 3 голосних, 4 приголосних.

5. Акустично-артикуляційна характеристика голосних:

[і] – голосний переднього ряду, високого підняття, нелабіалізований; алофон фонemi /і/; можливе чергування /і/ з /о/ : вітчизна – отчизна.

[и] – голосний переднього ряду, високо-середнього підняття, нелабіалізований; алофон фонemi /и/;

[а] – голосний заднього ряду, низького підняття, нелабіалізований; алофон фонemi /а/.

6. Характеристика приголосних:

[в'] – приголосний, сонорний, губний (губно-губний), щілинний, напівм'який; алофон фонemi /в/;

[ч:] – приголосний, шумний, глухий, шиплячий, передньоязиковий, зімкнено-щілинний (африката), довгий, твердий; виступає алофоном двох фонем /т/ і /ч/;

[з] – приголосний, шумний, дзвінкий, свистячий, передньоязиковий, щілинний, твердий, алофон фонemi /з/;

[н] – приголосний, сонорний, передньоязиковий, зімкнено-похідний, носовий, твердий, алофон фонemi /н/.

Можливе чергування приголосний приголосних /н/ – /н'/ у словоформах вітчизна – вітчизні.

7. Звукові зміни: повна регресивна асиміляція замість і способом творення тч – [ч:].

Схема лексикологічного аналізу

1. Записати слово впочатковій формі.
2. Власна чи загальна назва.
3. Повнозначне чи службове.
4. Сформулювати лексичне значення.
5. Однозначне чи багатозначне.
6. Пряме чи переносне значення.
7. Дібрати групи слів за значенням: синоніми, антоніми, омоніми, пароніми (якщо можливо).
8. Характеристика слова з погляду походження: питоме українське (праіндоєвропейське, спільнослов'янське, спільносхіднословянське, власне українське) чи запозичене (старослов'янське, грецьке, латинське, тюрське, німецьке, італійське, французьке, англійське тощо).
9. Належить до інтернаціональної лексики чи не належить.
10. Визначити до активної (загальноновживаної, термінологічної) чи пасивної (неологізми, історизми, архаїзми) лексики належить.
11. З'ясувати стилістичне використання: міжстильовечи співвідносно з певним стилем (наукова, суспільно-політична, виробничо-професійна, офіційно-ділова, побутова лексика); нейтральне чи емоційно-забарвлене; літературного чи позалітературного (діалектизм, жаргонізм, арготизм і под.)вжитку).

Зразок лексикологічного аналізу

*Люди не стихії, і лиху й гніву людському є **край***(Леся Українка).

1. Край.
2. Загальна назва.
3. Повнозначне.
4. Значення: «закінчення припинення якоїсь дії, стану».
5. Багатозначне.
6. Ужите в прямому значенні.
7. Групи за значенням: синонім: *кінець, межа*; антонім: *початок*; омонім: *крайстола* (прийменник з іменником у родовому відмінку).
8. Питоме українське, спільнослов'янське.
9. Не належить до інтернаціональної лексики.
10. Належить до активної загальноновживаної лексики.
11. За стилістичним використанням: міжстильове, емоційно нейтральне, літературного вжитку.

Список літератури

Основний

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
2. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні матеріали для студентів...] Луцьк : Надстир'я, 2020. 100 с.
3. Мельник І. А. Значення курсу «Фонетика і лексикологія української мови» у професійній підготовці майбутніх учителів-словесників. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів IV Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції*, 14 квітня 2021 року, Луцький національний технічний університет. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2021. С. 194-197.
4. Сербенська О. Голос і звуки рідної мови. Львів : Апріорі, 2020. 280 с.
5. Сучасна українська літературна мова / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1969. 435 с.
6. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / [А.П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. А. П. Грищенка. Київ : Вища шк., 2002. 366, [2] с.
7. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / [М.Я. Плющ, С.П. Бевзенко, Н.Я. Грипас та ін.] ; за ред. М.Я.Плющ. [7-е вид., стер.]. Київ : Вища шк., 2009. 430 с.
8. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; [за ред. С. О. Карамана]. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
9. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М. М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 176 с.
10. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>
11. Potiatyuk U. All About Words. An Introduction to Modern English Lexicology 1: навчально-методичний посібник. Львів: ПАІС, 2014.

Додатковий

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища шк., 1987.
2. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наук. думка, 1989.

3. Бобкова Т. В. Українська корпусна лексикографія: основні етапи й тенденції розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2014. Вип. 49.
4. Бойко Н. Українська експресивна лексика : семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти. Ніжин : ТОВ Вид-во „Аспект-Поліграф”, 2005.
5. Бойко Н. Типи лексичних експресивів в ідіолекті О. Гончара. *Культура слова*, 2018. Вип. 88.
6. Бровченко Т. О. Інтонаційні засоби мовної експресивності. *Мовознавство*. 1989. № 2.
7. Варава Н. В. Наголошування складних слів. *Культура слова: Республік. міжвід. зб.* / [відп. ред. С. Я. Єрмоленко]. Київ, 1991. Вип. 41.
8. Винницький В. М. Акцентна дублетність і кодифікація. *Мовознавство*. 1983. № 6.
9. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. Київ :Рад. шк., 1984.
10. Винницький В. М. Українська акцентна система : становлення, розвиток. Львів : Біблос, 2002.
11. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
12. Вовк П. С. Ядро опозиційного центру акцентологічної системи. *Українська мова*. 2002. № 1.
13. Вплив суспільних змін на розвиток української мови / Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. І. Критська, Т. К. Пуздирєва, Ю. В. Романюк; відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018.
14. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
15. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови. Київ : Інститут української мови НАН України, 2005.
16. Дзюбишина-Мельник Н. Ще один стиль української літературної мови. *Культура слова*. 1994. Вип. 45.
17. Дорошенко С. І. Звуки чи фонемі вивчають учні? *Мовознавство*. 1990. № 2.
18. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999.
19. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009.
20. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : [монографія]. Луцьк: Вежа, 2007.
21. Залеський А. М. Подовжені приголосні у фонологічній і морфологічній системах української мови. *Мовознавство*. 1980. № 6.
22. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1987.

23. Кондратенко Н. Неологізація сучасного українського політичного дискурсу : загальні тенденції. *Слов'янський збірник*. 2014. Вип. 18.
24. Корпусна лінгвістика / [В.А. Широков, О.В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін.]. Київ : Довіра, 2005.
25. Коструба П. Фонетика сучасної української літературної мови. Львів, 1963. Ч.1.
26. Культура мови : від теорії до практики : [монографія] / [Л. Струганець та ін.]; [за ред. Л. Струганець]. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2015.
27. Левчук І. П., Матящук Л. А. Основи культури мовлення: особливості, поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2017.
28. Лексика на перетині наукових парадигм : [монографія] / [Л. Струганець, О. Косович, Т. Вільчинська, В. Мельничайко, Ю. Струганець, Ю. Костюк та ін.]; [за ред. Л. Струганець]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.
29. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; [за ред. С. Я. Єрмоленко]. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.
30. Мельник І. А. Слушні поради з культури усного та писемного мовлення для державних службовців і не тільки. *Рецензія на навчальне видання* : Левчук І. Основи культури мовлення : особливості поради, роздуми : [навч. довід.] / І. Левчук, Л. Матящук. Луцьк, 2017. 164 с. Дивослово. 2018. № 3.
31. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994.
32. Плющ Н. Мова солов'їна. То чому ж цвірінькаємо? (Про вимовні норми в умовах українсько-російської двомовності). *Урок української*. 2001. № 4.
33. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. Київ : Либідь, 1993.
34. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. Київ : Либідь, 2013.
35. Пристай Б. Р. Подвійне наголошування в сучасній українській літературній мові *Укр. мова і літ. в шк.* 1992. № 5/6.
36. Сеньків С. С. Закономірності сполучуваності двох приголосних фонем в інтервокальній позиції. *Науковий вісник ВДУ*. Луцьк, 2002. № 5.
37. Сеньків С.С. Дистрибуція приголосних фонем в українській мові: Автореф. дис. канд. філол. наук. Львів, 2004.
38. Сербенська О.А. Культурологія мовленого слова: звуковий склад мови як феномен національної культури. Система і структура східнослов'янських мов : Міжкафедр. зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; [редкол.: Н. В. Артикуца (відп. ред.) та ін.]. Київ, 1999.
39. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум : [навч. посіб.]. Київ : Центр навчальної літератури, 2004.
40. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соц. диференціація укр. мови. Київ : Критика, 2005.
41. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови : актуальний перифрастикон. Харків : Видавець Іванченко, 2017.

42. Струганець Л. В., Струганець Ю. Б. Вербальний континуум української мови : [навч. посібник]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.

43. Таранец В. И. Энергетическая теория речи. Киев – Одесса: Вышш. шк., 1981.

44. Українець Л. Ф. Дистрибутивна активність шумних приголосних у двокомпонентних сполуках. *Українське мовознавство*. Київ, 1991. Вип. 18.

45. Українець Л. Одзвінчення приголосних як елемент фонетичного моделювання евфонії українського слова. *Зб. наук. пр. Полтав. держ.пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка*. Сер. Філолог. науки. Полтава, 2004. Вип. 1.

46. Українська мова : Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. [4-е вид. випр. і допов.]. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2013.

47. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

48. Чабаненко В. А. Фонетична варіантність слова і мовна експресія. *Мовознавство*. 1981. № 5.

49. Ющук І. Орфоепія, фонетичні закони і правопис: Рецензія на: Орфоепічний словник української мови: У 2 т./ Уклад. М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2003. *Дивослово*. 2004. № 3.

50. Melnyk I., Holoïukh L., Kalishchuk D., & Levchuk I. Verbal Markers of the Concept of Peace: Psycholinguistic and Lexical Analyses. *East European Journal of Psycholinguistics* , 2020. 7(2). (У співавт.). (Scopus).

51. Murzina O., Lisnevska A., Masytska T., Melnyk I., Levchuk T., Sokolova V. The Educational Environment for Improving Students' Self-Study: Best European Practices. *Laplage em Revista (International)*, vol.7, n. Extra E, Aug. 2021. (У співавт.).

52. MELNYK I, MASYTSKA T, HOLOIUKH L, KRAVCHUK V, POLEZHAIEVA T, HONCHAR K. EVALUATIVE LEXIS IN CONTEMPORARY PUBLICISTIC DISCOURSE: LEXICOLOGICAL AND PSYCHOLINGUISTIC PROJECTION. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXVII. 2022. С. 12–19. (У співавт.). (Web of Science).

53. Melnyk I. The phenomenon of transitivity in the Ukrainian language : collective monograph / Liudmyla Shytyk, Hanna Martynova, Iryna Melnyk and other: [Eds. Liudmyla Shytyk, Hanna Martynova]. LAPLAMBERT Academic Publishing, 2019.

Словники

1. Активні ресурси сучасної української номінації : ідеографічний словник нової лексики / Є. А. Карпіловська та ін. ; Відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : ТОВ «КММ», 2013. 416 с.

2. Биби́к С. П., Сюта́ Г. М. Словник іншомовних слів : тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С.Я. Єрмоленко. Харків : Прапор, 2012. 623 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
4. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. Київ : Либідь, 1995. 192 с.
5. Головащук С. І. Словник наголосів : понад 20 000 слів. Київ : Наук. думка, 2008. 287 с.
6. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140000 тис. слів / відп. ред. Н. Ф. Клименко. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.
7. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. Київ : Рад. шк., 1986. 222 с.
8. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. Львів : Фенікс, 1996. 224 с.
9. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. Київ : Довіра, 2001. 284 с.
10. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонімічних рядів / [5-е вид., опрац. і значно допов.]. Львів : БаК, 2014. 544 с.
11. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів. Київ: Рад. шк., 1988. 198 с.
12. Нелюба А.М., Редько Є.О. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник / за ред. А. М. Нелюби. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 204 с.
13. Орфоепічний словник / [уклад. М.І. Погрібний]. Київ : Рад. шк., 1984. 269 с.
14. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. [уклад. М. Пешак та ін.]. Київ : Довіра, 2003.
15. Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови. Київ : Рад. шк., 1964. 639 с.
16. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови. Київ : Довіра, 2004. 477 с.
17. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Київ : Знання, 2006. 367 с.
18. Словник синонімів української мови : у 2 т. / [ред.: А. А. Бурячок та ін.]. Київ : Наук. думка, 2006.
19. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
20. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.
21. Словник української мови у 20 -ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.
22. Словник труднощів української мови. / [відп. ред. Т. С. Дорошенко]. Харків : Торсінг плюс, 2010. 416 с.

23. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ : Критика, 2003. 336 с.

24. Туровська Л. В., Василькова Л. М. Нові слова та значення : словник. Київ : Довіра, 2008. 271 с.

25. Український орфографічний словник : понад 175 000 слів / [уклад. В. В. Чумак та ін.; голова редкол. В. Г. Скляренко]. [вид. 9-е, перероб. і допов.]. Київ : Довіра, 2009. 1011 с.

26. Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. Київ : Наукова думка, 1993.

Електронні інформаційні ресурси

1. <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>

2. <http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>

3. <http://slovopedia.org.ua/35/53392-0.html>

4. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>

5. <http://osvita.ua>

6. <http://www.mova.info>

7. Блог «Центр культури української мови» Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://centrkum.blogspot.com/>

8. Офіційний сайт української мови.

URL: https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punktucija/7

9. Сайт електронної бібліотеки «Україніка» НАН України. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/UA/elib.exe>.

10. Сайт Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. URL: <http://www.inmo.org.ua/library.html>.

11. Сайт Інституту української мови НАН України. URL: <http://www.nas.gov.ua>.

12. Тезаурус з комп'ютерної лексикографії. URL: <http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=188&vocid=1>.

13. Тезаурус з лінгвістичної термінології. URL: http://www.mova.info/mov_thes.aspx?l1=68.

14. Українська мова. Енциклопедія. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Rusanivskyy_VM/Ukrainska_mova_Entsyklopedia/.

15. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

16. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>

17. Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoва_6klas_Zabolotnyj.pdf

18. Український правопис / НАН України. 2019. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>
19. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>
20. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf>

Навчально-методичне видання

МЕЛЬНИК Ірина Анатоліївна

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ**

***ФОНЕТИКА І ЛЕКСИКОЛОГІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ***

Друкується в авторській редакції

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 5,8
Наклад 100. Зам 6.

ВОРВП «Надстир'я»
43016 м. Луцьк, вул. Лесі Українки, 7.
Тел. (0332) 72-20-13. E-mail: nadstyria@gmail.com.

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 349 від 02.03.2001.